

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Postoje žáků ZŠ k vybraným menšinám

Vypracoval: Ladislav Hampl

Vedoucí práce: Mgr. Marie Najmonová

České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Podpis studenta

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé bakalářské práce paní Mgr. Marii Najmonové, a to za její podnětné vedení, cenné připomínky, rady a za její trpělivost a shovívavost při psaní a dokončování bakalářské práce.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá postojem žáků základních škol ke spolužákům z jiných národnostních a etnických skupin. Práce obsahuje teoretickou a praktickou část. Teoretická část je rozdělena na tři hlavní kapitoly. První je zaměřena obecně na multikulturalismus a multikulturní výchovu v České republice. Zde je popsáno ukotvení multikulturní výchovy do rámcových vzdělávacích programů základních škol. Druhá je zaměřena na postoje, stereotypy a předsudky, jejich vznik a možnosti ovlivňování. Třetí část je věnována vybraným národnostním a etnickým skupinám, žijícím v České republice (Ukrajincům, Vietnamcům, Rusům, Slovákům a Romům). Zde je popsána jejich historie na území České republiky a odlišnosti jejich zvyků. Praktická část je zaměřena na zjištění postojů žáků základních škol ke spolužákům z jiných národnostních a etnických skupin. Podstatou bylo zjistit, zda žáci přistupují ke spolužákům z jiných národnostních a etnických skupin s předsudky, a zda je národnost pro ně důležitá při vytváření přátelských pout.

Klíčová slova: multikulturalismus, multikulturní výchova, postoje, stereotypy, předsudky

Abstract

This bachelor thesis deals with an attitude of elementary school students towards their schoolmates of different nationalities and ethnic groups. It consists of theoretical and practical part. The theoretical part is divided into three main chapters. The first chapter focuses on multiculturalism in general and multiculturalistic education in Czech Republic. It describes an integration of multiculturalistic education in general education plans of Czech Republic and in those of elementary schools. The second chapter focuses on attitudes, stereotypes and prejudices in general, their origin and ways of manipulation. The third chapter is dedicated to the most common ethnic groups living in Czech Republic, that is Ukrainians, Vietnamese, Russians, Slovaks and Romani. It describes their history in Czech Republic and differences of their customs. The practical part focuses on the research of elementary school students attitudes towards their schoolmates of different ethnic groups. The purpose of the research was to find out whether students hold any prejudices towards their schoolmates of different nationalities and ethnic groups and whether the same nationality is important for them during a creation of friendship bonds.

Keywords: multiculturalism, multiculturalistic education, attitudes, stereotypes, prejudices.

Úvod.....	8
I. Teoretická část.....	10
1 Multikulturalismus	11
1.1 Multikulturalismus v České republice.....	12
1.2 Multikulturní výchova	13
2 Multikulturní výchova na základních školách v ČR	14
2.1 Obecné cíle multikulturní výchovy	15
2.2 Ukotvení multikulturní výchovy do vzdělávacích programů.....	15
2.3 Přínos multikulturní výchovy	16
2.4 Základní pojmy multikulturní výchovy.....	19
3 Postoje, stereotypy, předsudky	20
3.1 Postoje	20
3.1.1 Funkce postojů	21
3.1.2 Vývoj postojů.....	21
3.1.3 Ovlivňování postojů.....	22
3.2 Stereotypy, předsudky	22
3.2.1 Vznik a vývoj předsudků	24
3.2.2 Změna a redukce předsudků.....	24
4 Národnostní skupiny a cizinci v České republice.....	26
4.1 Cizinci a národnostní skupiny na území ČR	26
4.2 Přehled žáků cizinců na základních školách	27
4.3 Kulturní specifika nejpočetnějších národnostních a etnických skupin.....	29
4.3.1 Ukrajinci.....	29
4.3.2 Vietnamci	30
4.3.3 Rusové.....	33
4.3.4 Slováci.....	34
4.3.5 Romové	35
II. Praktická část	37
5 Úvod do výzkumu.....	38
6 Výzkum	38
6.1 Výzkumný cíl	38
6.2 Výzkumná otázka	38
6.3 Metodologie výzkumu.....	39

6.4	Výzkumný vzorek	40
7	Vyhodnocení výzkumu	41
7.1	Grafické vyhodnocení výzkumu.....	42
7.2	Písemný souhrn výsledků výzkumu	53
7.3	Vyhodnocení výzkumných otázek	55
Závěr.....		57
Seznam použité literatury a zdrojů		59
Příloha 1 - dotazník.....		62

Úvod

Téma mé bakalářské práce Postoje žáků ZŠ k vybraným menšinám jsem si vybral především proto, že mě zajímá pohled žáků základních škol na soužití s jinými etnickými a národnostními skupinami. Po dlouhou dobu naše země fungovala jako relativně uzavřený stát. K výraznému rozvoji multikulturní společnosti u nás došlo po roce 1989, kdy se otevřely hranice a Česká republika se stala nejprve tranzitní, později i cílovou zemí pro imigranty zejména z dálného východu. Ačkoliv od pádu železné opony uplynulo již téměř třicet let, stále vnímáme jiné národnostní a etnické skupiny jako něco nového a zvláštního. Nevíme, jak se k těmto skupinám chovat, kam až má sahat naše tolerance k jejich kulturním odlišnostem a kde se ony musí přizpůsobit těm našim. Na naše území přichází stále více cizinců, a zatímco ve zbytku Evropy se přistěhovalectví a otázka etnických a národnostních skupin stává problémem číslo jedna, u nás se jedná o téma relativně nové a stále tápeme v tom, jak ho uchopit. Proto mě zajímá, co si o tom myslí ti, v jejichž rukách bude ležet budoucnost naší země, našeho státu a našich kulturních tradic. Jelikož oni vyrůstají společně s dětmi z jiných národnostních a etnických skupin a jsou včleněni do jednoho třídního kolektivu. Chci zjistit, jakou roli hrají u žáka základní školy předsudky a vžité stereotypy při kontaktu se spolužákem z jiné národnostní a etnické skupiny a jestli jsou ovlivňovány multikulturní výchovou, která je začleněna do Rámcových vzdělávacích programů základního vzdělávání. Mým dalším cílem je dozvědět se, zda žáci se spolužáky z jiných národnostních a etnických skupin vytvářejí přátelské vazby a zda je přijímají do svého kolektivu.

Teoretickou část bakalářské práce jsem rozdělil do tří hlavních částí, kdy v první seznamuji čtenáře se základními pojmy, jako jsou multikulturalismus a multikulturní výchova, jejichž objasnění je nezbytné pro pochopení dalšího textu. První kapitolu jsem dále věnoval multikulturní výchově v České republice a jejímu ukotvení do Rámcových vzdělávacích programů. V druhé části se pak zabývám postoji, stereotypy a předsudky. Zaměřil jsem se především na jejich funkce, vznik a možnosti jejich ovlivňování. Třetí kapitola je věnována historii nejčastěji zastoupených etnických a národnostních skupin na našem území, tedy Ukrajinců,

Vietnamců, Rusů, Slováků a Romů. Pokusil jsem se charakterizovat základní odlišnosti jejich kultury a chování.

Praktická část je věnována výzkumu, kde jsou kvantitativní metodou, za pomoci škálového dotazníku, zkoumány a následně vyhodnocovány postoje žáků druhého stupně základní školy ke spolužákům z jiných národnostních a etnických skupin. Hlavním cílem výzkumu je zjistit, zda žáci přistupují ke spolužákům z jiných národnostních a etnických skupin s předsudky a zda je pro ně národnost spolužáka důležitá při navazování přátelských vazeb. K účelu provedení výzkumu jsem oslovil 22. základní školu v Plzni.

I. Teoretická část

1 Multikulturalismus

Pojem multikulturalismus se dá vysvětlit jako představa společnosti, kde všichni lidé mohou žít společně i přes různý původ a jiné kořeny (bez rozdílu ras, etnik a kultur) a navzájem se obohacovat. Můžeme jej chápat v širším i užším slova smyslu, kdy v prvním případě se jedná o teorie a myšlenky, které se zabývají multikulturálním prostředím. V tom druhém pak jde o teorie a ideje podporující soužití různých kultur a sociálních skupin, kdy tyto se navzájem obohacují a spolupracují. (Šišková, 2008)

Jedná se o ideologii o rovnocennosti všech kultur, ras a etnických společenství, kdy všechny zvláštnosti a ojedinělosti jednotlivých kultur vytvářejí jejich identitu, a proto musí být ostatními kulturami přijímány s respektem a uznáním. Každá kultura má přitom stejnou hodnotu a přináší svůj vlastní vklad do historie lidstva a do rozvoje civilizace. Tyto myšlenky a ideje se postupně začaly přenášet i do politiky, kde začala vznikat mnohá zákonná opatření usnadňující začleňování migrantů a podporující zlepšování soužití s přistěhovalci, příslušníky národnostních menšin a etnik na území státu. Problémy soužití lidí z různých etnických, rasových a kulturních společenství jsou však vysoce závažné a mají dlouhodobý charakter. Proto se multikulturální výchova stala nedílnou součástí školního vzdělávání. (Průcha, 2011)

Podle Šiškové se názorové proudy multikulturalismu dělí na konzervativní, liberální, pluralistický, esenciální a kritický. Za hlavní přístupy pak Šišková považuje liberální multikulturalismus a pluralistický multikulturalismus.

Myšlenkou pluralistického multikulturalismu, který je také někdy označován jako komunitarismus, je odlišnost, která je v tomto případě chápána jako kladná hodnota. Ohraničené skupiny tvoří určitou komunitu, kterou je potřeba jako takovou uchovávat a podporovat. V rámci tohoto společenství je pak utvářena kolektivní identita, jen v kontextu komunity lze rozvíjet morálku, hodnoty a lidství vůbec. Každá komunita má právo na politické sebeurčení v konkrétním státním celku. (Šišková, 2008)

Liberální směr se příliš neodchyluje od pluralistického, přistupuje ke všem skupinám stejně, snaží se však prosadit autonomii jednotlivce ve společnosti sobě rovných lidí. (Šišková, 2008)

Obecně se tedy dá multikulturalismus představit jako myšlenka, která si dává za cíl vytvoření společnosti, v níž má každá kultura svůj vlastní prostor a v níž se tyto kultury navzájem respektují a obohacují. Zda se tak opravdu děje, lze například posuzovat z kolektivu žáků ve výchovně vzdělávacím procesu.

1.1 Multikulturalismus v České republice

V České republice se multikulturní společnost začala výrazně rozvíjet po roce 1989, kdy došlo k otevření hranic a do republiky začalo proudit velké množství cizinců. Další velká změna nastala, když Česká republika vstoupila v roce 2004 do Evropské unie a v roce 2007 se stala součástí Schengenského prostoru, kdy došlo k úplnému uvolnění pohybu osob přes hranice naší země.

Podmínky pro pobyt, vstup a vycestování cizinců jsou upraveny Zákonem č. 326/1999 Sb. O pobytu cizinců na území České republiky, podle něhož se cizincem rozumí každá osoba, která není občanem ČR. Samozřejmě se na našem území vyskytuje mnoho etnických menšin a kultur, přičemž jejich příslušníci jsou občany ČR.¹ Ve stejném roce, kdy byl vydán zákon o pobytu cizinců, vznikl i první ucelený dokument týkající se migrantů pod názvem Zásady koncepce integrace cizinců v České republice, tehdy byl poprvé použit termín multikulturní společnost. Koncepce byla však vyhodnocena jako vágní a vyžadující změny. Aktualizace koncepce z roku 2006 se pak věnuje také multikulturní výchově. Tu vidí jako nástroj k poznání vlastního kulturního ukotvení, stejně jako porozumění a respektování neustále se zvyšující sociokulturní rozmanitosti české společnosti. Za cílovou skupinu multikulturního vzdělávání jsou mimo žáků všech typů škol označeni také pracovníci veřejné správy, kteří v rámci své práce přicházejí do častého styku

¹ Česká republika. Ministerstvo vnitra: Zákon č. 326/1999 Sb. O pobytu cizinců na území České republiky. In: 2014. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/zakon-c-161-2006-sb-kterym-se-meni-zakon-c-326-1999-sb-o-pobytu-cizincu-na-uzemi-ceske-republiky-a-o-zmene-nekterych-zakonu-ve-zneni-pozdejsich-predpisu-a-nektere-dalsi-zakony>

s cizinci (pracovníci cizinecké policie, úřadů práce, živnostenských úřadů apod.) (Moree, 2008)

1.2 Multikulturní výchova

Jak vyplývá z předchozích odstavců, konec dvacátého století navrátil středoevropskému prostoru jeho historické postavení, tedy postavení místa, kde dochází ke střetávání různých národů a kultur. Žádná z dnešních evropských zemí, Českou republiku nevyjímaje, není uzavřeným ostrovem, stále více se nás dotýkají problémy evropského a globálního významu. Z tohoto důvodu současná doba klade zvýšené nároky na vzdělávání mládeže, neboť právě mládež je nejvíce přístupná různým vlivům, bohužel, nikoliv pouze pozitivním. Ačkoliv je multikulturní výchova velmi důležitá, je potřeba k ní přistupovat velmi opatrně, neboť se jedná o proces tím složitější, čím komplikovanější je společnost. Terminologie ve vztahu k multikulturní výchově je v českém prostředí značně rozmanitá. Není sdílena ani v odborných publikacích, záleží především na výkladu autora, jak je obsahově chápána. Zejména koncem devadesátých let se do popředí dostává otázka romské integrace a multikulturní výchova je veřejností chápána jako nástroj na zlepšení soužití majority s minoritami. "Multikulturní výchova je edukační činnost zaměřená na to, aby učila lidi z různých etnik národů, rasových a náboženských skupin žít spolu" (Průcha, 2011, s. 15.). S multikulturní výchovou se setkáváme na školách, kde však není vedena jako samostatný předmět, jedná se o tzv. průřezové téma, které prostupuje všemi předměty, zejména pak těmi, které jsou společensko-vědně zaměřeny, jako jsou například dějepis, občanská nauka a podobně, popřípadě je nahrazována školními a mimoškolními projekty, aktivitami, poznávacími akcemi. Multikulturní výchově se však nevěnuje pozornost pouze při výuce na školách. Současná multikulturní výchova akcentuje nikoliv pouze snahu o porozumění a respekt k druhým, ale především se snaží hledat či spoluvytvářet vhodné vazby k různým formám identit. Reaguje na světové dění, a proto je součástí politiky každého státu v podobě různých politických opatření. V současné době je do projektu multikulturní výchovy státem investováno velké množství finančních prostředků, ale není spolehlivě prokázáno, zda jejich vynakládání je efektivní a multikulturní výchova je vůbec účinná. (Průcha, 2011)

2 Multikulturní výchova na základních školách v ČR

Vzdělávací systém v ČR prošel po pádu železné opony značným vývojem. V době totalitního režimu bylo vzdělávání striktně podřízeno politickým ideologiím. Po roce 1989 se začala podoba českého školství měnit v reakci na polistopadové změny. Zásadní posun v procesu proměny českého vzdělávacího systému však představuje až vytvoření nového školského zákona (č. 561/2004), který upravuje vzdělávání dětí a mládeže v ČR. Touto právní normou dochází k rozdělení organizace výuky na dvě úrovně, přičemž první pokrývá jednotlivé vzdělávací oblasti a druhou úrovní jsou právě průřezová vzdělávací témata, jak o nich bylo hovořeno výše.

S přílivem stále většího počtu cizinců do ČR roste i počet žáků jiných národností a etnik, kteří se vzdělávají na zdejších základních školách. Mimo jiné i z tohoto důvodu byla do českého školství zařazena multikulturní výchova, která tímto vstoupila do vzdělávací politiky, do vzdělávacích programů a do učebnic. (Moree, 2008)

2.1 Obecné cíle multikulturní výchovy

Mezi základní cíle patří především:

- Seznámit se s vlastní kulturou a s jinými kulturami
- Prevence proti rasismu a diskriminaci, výchova k toleranci
- Pochopení při setkávání a prolínání se kultur
- Uvědomování si vlastní identity. (Šišková, 2008)

Žáci se mají naučit především získávat znalosti o kulturách a etnikách, naučit se s odlišnými etniky a kulturami komunikovat, uvědomovat si rovnocennost všech kultur a etnik a uvědomovat si možné dopady svých projevů, svého jednání. Být odpovědný za své jednání.

Obecně je naplňování cílů multikulturní výchovy však velmi složité. Pedagog nemá při současném průměrném počtu žáků možnost najít si cestu ke každému jednotlivci. Všichni žáci mají stejnou povinnost respektovat druhého žáka bez ohledu na to, jakého jsou etnika. Stejně tak jako žák pocházející z majoritní většiny musí respektovat žáka například z romského etnika, musí stejně tak žák romského etnika respektovat spolužáka z majoritní většiny. I pedagog by měl k žákům přistupovat rovnocenně, bez přihlídnutí k etniku. Žáci všech etnik i majority mají stejná práva a povinnosti a musí navzájem spolupracovat. (Průcha, 2011)

2.2 Ukotvení multikulturní výchovy do vzdělávacích programů

Základním pilířem vzdělávání v České republice je dokument Národní program rozvoje vzdělávání v ČR - Bílá kniha. MŠMT Bílou knihu definuje jako "Dokument, který formuje vládní strategii v oblasti vzdělávání v podobě myšlenkových východisek, obecných záměrů a rozvojových programů směrodatných pro vývoj vzdělávací soustavy. Strategie odráží celospolečenské zájmy a dává konkrétní podněty k práci škol. Zároveň je otevřeným materiálem, který by měl být v pravidelných intervalech kriticky zkoumán a v souladu se změnami společenské situace revidován a obnovován".²

Bílá kniha se zaměřuje i na multikulturní výchovu a definuje její cíle. Multikulturní výchova má vytvářet vztahy porozumění a sounáležitosti se všemi

²Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Národní vzdělávací program (Bílá kniha) [cit. 2014-12-21]. Dostupné z: <http://www.vzdelavani2020.cz/narodni-program-vzdelavani-cr-bila-kniha.html>

menšinami, a to na základě poskytování informací o nich. Zejména pak jde o menšiny německé, židovské a romské. Dále má vychovávat k partnerství, spolupráci a solidaritě, usilovat o život bez konfliktů a negativních postojů a respektovat odlišnosti mezi kulturami. (Průcha, 2011)

Přesnější vymezení samotného obsahu multikulturní výchovy je zakotveno v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV), který je celostátně závazným dokumentem pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Podle tohoto dokumentu multikulturní výchova zprostředkovává poznání vlastního kulturního zakotvení a porozumění k odlišným kulturám. Rozvíjí smysl pro spravedlnost, solidaritu a toleranci, vede k chápání a respektování neustále se zvyšující sociokulturní rozmanitosti. U menšinového etnika rozvíjí jeho kulturní specifika a současně poznávání kultury celé společnosti, majoritní většinu seznamuje se základními specifiky ostatních národností žijících ve společném státě.³

Tento dokument dále stanovuje, že multikulturní výchova je průřezovým tématem, které se prolíná všemi oblastmi výuky, zejména však oblastmi:

- Jazyk a jazyková komunikace,
- Člověk a společnost, Informační a komunikační technologie,
- Umění a kultura,
- Člověk a zdraví,
- Člověk a příroda,
- Zeměpis.

Souvislost s těmito oblastmi je pak dána tématy, která zkoumají vztahy mezi příslušníky různých národů a etnických skupin.

2.3 Přínos multikulturní výchovy

Podle Rámcového vzdělávacího programu se přínos multikulturní výchovy pro žáka dělí na dvě kategorie, a to na oblast vědomostí, schopností a dovedností a na oblast postojů a hodnot. Této problematice je věnována celá kapitola uvedeného dokumentu, která má název Multikulturní výchova.

³Vzdělávací ústav Praha. Rámcový výukový program pro základní vzdělávání - Pomůcka na pomoc učitelům (aktuální znění k 1. 9. 2010). Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/318/>

V první zmíněné oblasti má žákům zprostředkovávat znalosti o etnikách a kulturách na území České republiky a Evropy, seznámit je se základními pojmy v oblasti multikulturalismu. Naučit je žít a komunikovat s příslušníky jiných skupin, uplatňovat svá práva a zároveň respektovat druhé. Měli by si osvojit dovednosti jak využívat tyto mezikulturní kontakty k vzájemnému obohacení. Žáci by měli být schopni rozpoznávat projevy rasové nesnášenlivosti, uvědomovat si dopady svých projevů vůči druhým a nést odpovědnost za svoje jednání a počínání.

V druhé oblasti má vytvářet postoje tolerance a pochopení k jiným skupinám, má pomáhat žákům uvědomovat si svou vlastní identitu, učit je být sám sebou. Učí je vnímat rozdílnost skupin jako zdroj obohacení, ale ne konfliktu. Má vést k aktivnímu přístupu k potírání nesnášenlivosti, rasismu a diskriminace. Zároveň směřuje žáka k uvědomění si nutnosti podílet se na spoluvytváření kladného vztahu společnosti k minoritám.

V kapitole s názvem Multikulturní výchova jsou rovněž stanoveny tematické okruhy, které mají vycházet z aktuálních situací na školách a reflektovat je, stejně jako mají odrážet aktuální situaci ve společnosti. Výběr realizovaných témat může být tedy různě ovlivňován, a to i na základě domluvy mezi učiteli a žáky, učiteli navzájem nebo mezi učiteli a rodiči.

- **Kulturní diference** – jedinečnost každého člověka a jeho individuální zvláštnosti; člověk jako nedílná jednota tělesné i duševní stránky, ale i jako součást etnika; poznávání vlastního kulturního zakotvení; respektování zvláštností různých etnik (zejména cizinců nebo příslušníků etnik žijících v místě školy); základní problémy sociokulturních rozdílů v České republice a v Evropě.
- **Lidské vztahy** – právo všech lidí žít společně a podílet se na spolupráci; udržovat tolerantní vztahy a rozvíjet kooperaci s jinými lidmi, bez ohledu na jejich kulturní, sociální, náboženskou, zájmovou nebo generační příslušnost; vztahy mezi kulturami (vzájemné obohacování různých kultur, ale i konflikty vyplývající z jejich rozdílnosti); předsudky a vžitá stereotypy (příčiny a důsledky diskriminace); důležitost integrace jedince v rodinných, vrstevnických a profesních vztazích; uplatňování principu slušného chování (základní morální normy); význam kvality mezilidských vztahů pro harmonický rozvoj osobnosti; tolerance, empatie, umět se vžít do role

druhého; lidská solidarita, osobní příspěví k zapojení žáků z odlišného kulturního prostředí do kolektivu třídy.

- **Etnický původ** – rovnocennost všech etnických skupin a kultur; odlišnost lidí, ale i jejich vzájemná rovnost; postavení národnostních menšin; základní informace o různých etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti; různé způsoby života, odlišné myšlení a vnímání světa; projevy rasové nesnášenlivosti – jejich rozpoznávání a důvody vzniku.
- **Multikulturalita** – multikulturalita současného světa a předpokládaný vývoj v budoucnosti; multikulturalita jako prostředek vzájemného obohacování; specifické rysy jazyků a jejich rovnocennost; naslouchání druhým, komunikace s příslušníky odlišných sociokulturních skupin, vstřícný postoj k odlišnostem; význam užívání cizího jazyka jako nástroje dorozumění a celoživotního vzdělávání.
- **Princip sociálního smíru a solidarity** – odpovědnost a příspěví každého jedince k odstranění diskriminace a předsudků vůči etnickým skupinám; nekonfliktní život v multikulturní společnosti; aktivní spolupodílení se na přetváření společnosti, dle svých možností, zohlednění potřeb minoritních skupin; otázka lidských práv, základní dokumenty. (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2010)

Podle RVP ZV by měla škola pro žáky vytvořit prostředí, kde budou stejně úspěšní žáci majority i minority, přičemž žáci obou kultur se mají navzájem poznávat a rozvíjet společné vztahy.

Naplňování těchto cílů je však často velmi složité. Není těžké popsat ideální působení multikulturní výchovy a její účinky, je těžké jich dosáhnout v reálném životě. Překážkou může být nedostatečné proškolení a příprava pedagogů a dále fakt, že nebyli obeznámeni s nejnovějšími vědeckými poznatky o možnostech ovlivňování postojů a hodnot žáků. (Průcha, 2011)

2.4 Základní pojmy multikulturní výchovy

Dle RVP ZV mají učitelé žákům vysvětlit a naučit je porozumět základním pojmům multikulturní problematiky. Velký sociologický slovník z roku 1996 vysvětluje tyto pojmy:

- **Etnikum:** je skupina lidí, kteří mají společný původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu. Pochází z řeckého slova ethnos, což znamená kmen, rasa, národ. Výrazem etnikum se v české terminologii označuje skupina na úrovni národa (Češi).
- **Etnicita:** vzájemně provázaný systém kulturních, rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představy o společném původu ve vzájemném propojení, které utváří etnickou identitu a vědomí člověka.
- **Etnická příslušnost:** projev vědomí o sounáležitosti jednotlivce či skupiny s určitou etnicitou. Jedná se o sounáležitost teritoriální, jazykovou, sounáležitost s postoji, zvyklostmi a hodnotami.
- **Etnické vědomí:** vědomí sounáležitosti s určitou etnickou skupinou na základě společné etnicity nebo rodového původu.
- **Národ:** uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území.
- **Národnost:** příslušnost k určitému národu ve smyslu etnickém (společný jazyk, historie, kultura) nebo politickém (osoby se stejnou státní příslušností).
- **Národnostní menšina:** slouží jako zastřešující pojem pro to, aby pod něj byly shrnuty všechny typy a kategorie etnických společenství s výjimkou státních národů na vlastním území.
- **Rasa:** velká skupina lidí s podobnými tělesnými znaky, které se vyvinuly dědičně, vlivem přírodního prostředí, vznikly v určitých geografických oblastech. Rasy rozlišujeme na europoidní v Evropě, negroidní v Africe a mongoloidní v Asii. (Linhart, 1996)

3 Postoje, stereotypy, předsudky

Postoje, předsudky a stereotypy ovlivňují naše chování a má je jak dospělý člověk, tak dítě. Jsou základními pojmy multikulturní výchovy a samy o sobě jsou velmi členité. Odrážejí to, co jednotliví lidé prožívají a mají stejnou psychologickou podstatu. Jsou to představy a názory, které lidi, ať už jednotlivci nebo skupiny, mají o ostatních, jiných skupinách nebo o sobě samých. Jsou stabilní, v podstatě neměnné a dědičné, předávané mezi generacemi. Při zaujímání postojů často převládá emocionální složka myšlení před racionální. (Průcha, 2010)

3.1 Postoje

Pojem postoje se objevil v sociologii a sociální psychologii mezi lety 1918 až 1920, poprvé jej použili v odborné literatuře W. J. Thomas a F. Znaniecki. Stal se výchozím pojmem pro ostatní autory, kteří se tomuto tématu posléze věnovali. Jedná se o jedno z hlavních témat sociální psychologie. (Nakonečný, 2009)

"Postoje jsou definovány jako přetrvávající získané dispozice k určitému hodnocení a z toho vyplývajícímu specifickému způsobu chování v různých situacích, resp. ve vztahu k nějakým objektům." (Vágnerová, 2004, s. 291)

Zaujmout postoj znamená zaujmout hodnotící stanovisko vůči nějakému objektu, ať už je jím věc, událost, idea nebo bytost. (Nakonečný, 2009)

Vágnerová ve svých Základech psychologie uvádí následující tři složky postojů: (tzv. tříkomponentový model).

Jedná se o tyto složky:

- Kognitivní (poznávací) - Vyjadřuje, kolik víme o předmětu postoje, tedy určuje množství znalostí a vědomostí.
- Afektivní (citová) - Jaké emoce u nás předmět postoje vyvolává, ať už pozitivní nebo negativní a intenzitu těchto pocitů. Tato složka nejvíce ovlivňuje rozumové hodnocení předmětu postoje.
- Konativní - Jak reagujeme na předmět postoje, naše chování a jednání. Je ovlivněno rozumovou a emotivní složkou postoje a opačně.

3.1.1 Funkce postojů

Postoje používáme k tomu, abychom se lépe orientovali v našem světě. Díky postojům si uspořádáváme nové podněty a informace, a tyto třídíme a dáváme jim význam a smysl. Postoje nám umožňují snadněji hodnotit realitu beztoho, aniž bychom přemýšleli o předmětu postoje. Tím nám většinou zjednodušují orientaci v životních situacích a dodávají nám pocit jistoty při řešení problémů. V každé společnosti jsou předem dané modely chování v určitých situacích, které jsou brány jako vhodné a pomáhají nám nedostat se do konfliktu. Slouží jako regulátor chování, kdy jedinec zná hodnoty a normy daného společenství a podle nich jedná. Lidské jednání je díky tomuto transparentní a dá se předvídat, jak bude jedinec reagovat. Rovněž pomáhají osobě vyrovnat se s křivdou. Je třeba dávat pozor, aby postoj nebyl zaujatý rychle, na úkor správnosti. (Vágnerová, 2004)

3.1.2 Vývoj postojů

Postoje se vytvářejí od malička a vyvíjejí se celoživotně, a to sociálním učením, které probíhá kontaktem s lidmi, skupinami i s celou společností v rámci určité sociálně kulturní tradice. Nejprve děti přejímají postoje od svých rodičů, později jsou ovlivňovány školou, přáteli. Takto převzaté postoje jedinec napodobuje nebo se s nimi ztotožňuje. Postoje mohou být získány i podmiňováním, například z médií, pokud ta dokola opakují zprávu, která může například nějak ovlivnit náš postoj k jednotlivci nebo skupině. Nejintenzivněji přejímáme postoje v rámci skupiny, se kterou se ztotožňujeme, ve které žijeme. Například jedinec z harmonické rodiny si vytváří vlastní kladný postoj k rodině jako základní jednotce. U jedince z nefunkční rodiny je předpoklad, že nebude mít k jednotce rodiny kladný postoj. Postoje získané v dětství mají předpoklad přetrvávat po celý život. Čím je postoj extrémnější, tím má silnější emoční složku a tím hůře se tento postoj dá dále měnit a ovlivňovat. (Vágnerová, 2004)

3.1.3 Ovlivňování postojů

Pokud chceme změnit postoj jedince k předmětu postoje, musíme působit komplexně na všechny tři složky postoje (kognitivní, emotivní, konativní), aby bylo dosaženo odpovídajících výsledků. (Šišková, 2008)

Základní znaky postoje:

- vztahují se k něčemu,
- jsou pozitivní, neutrální nebo negativní,
- mají určitou intenzitu.

Změna postoje může být kongruentní (působící ve shodném směru) a inkongruentní (působící v opačném směru). Je snazší dosáhnout změny postoje prvním způsobem. Při změně postoje je nezbytné narušit konzistenci postoje neboli soudržnost všech tří složek postoje. Samozřejmě postoje, které mají soudržné všechny tři složky, jsou stabilnější a naopak. Během výzkumů bylo zjištěno, že pro ovlivňování postojů jsou účinnější vlivy informační, než propagační, efektivnější je přesvědčování založené na vyvolávání emocí, než logické argumentace a mínění většiny, než rady odborníků. Silně emočně zdůrazněné přesvědčování může vyvolat účelnou obranu, která vytváří odolnost proti možné změně postoje. (Šišková, 2008)

Faktory důležité pro změnu postojů:

- zdroj materiálu,
- materiál samotný,
- prostředí, ve kterém jedinec žije,
- vlastnosti jedince (inteligence, sugestibilita). (Šišková 2008)

3.2 Stereotypy, předsudky

Stereotyp je definován jako šablonovitý způsob mínění o třídách a individuích, který není produktem přímé zkušenosti individua, je přebírán a udržován tradicí. Stereotypy nejsou záležitostí veskrze negativní, tvoří součást našeho myšlení a

umožňují nám rychlou a ve většině případů účinnou orientaci ve světě. (Nakonečný, 2009)

Nedostatečná objektivní znalost určitého předmětu či skupiny lidí je vynahrazována ve stereotypu zevšeobecňujícím názorem, či představou přejímanou neověřeně od jiných lidí. (Průcha, 2010)

Předsudek je názorová strnulost nebo předpojatost. Je hodně emočně zabarvený a kriticky nezhodnocený. (Hartl, 2009)

Předsudek je specifickou kategorií postojů. Má silný emoční náboj, ale i vědomostní složku. O předmětu předsudku tedy málo víme, ale vzbuzuje v nás silné emoce. Lidem většinou schází osobní zkušenost s předmětem předsudku. (Vágnerová, 2004)

Mnoho stereotypů se týká posuzování národů, etnik a jejich příslušníků a jejich vnímání. Existují národní a etnické stereotypy, které však nemusejí být negativní. České stereotypy přisuzují jiným národům různé vlastnosti, jako například, že Němci jsou pilní, pořádní, Francouzi jsou galantní a šarmantní, Italové veselí a hluční, Rusové jsou srdeční. Tyto představy mají i ostatní národy o Česích. (Průcha, 2010)

Stereotypy a předsudky mají významný vliv na prolínání etnik a národů a na jejich soužití. V etnicky konfliktních situacích vyvolávají nedůvěru, mají vliv na vyjednávání a vytvářejí zábrany. Běžně se šíří prostřednictvím médií, komunikace, jsou obsaženy ve školních učebnicích a slouží i k manipulaci veřejného mínění. (Průcha, 2010)

Často se nečiní rozdíly mezi pojmem předsudek a pojmem stereotyp, rovněž je přijímáno i stanovisko, že stereotyp může být i neutrální nebo kladný, avšak předsudek je čistě negativní. Hlavní problémy u stereotypů a předsudků pramení z toho, že obsahují zevšeobecňující prvek a jsou velmi stálé. Nositel předsudku vztahuje určité hodnocení na všechny příslušníky dané skupiny, aniž by přitom posoudil reálně jednotlivce. Výzkum související se vznikem a utvářením předsudků dokládá, že ke změnám v předsudcích dochází jen omezeně a v reálné společnosti

za těžko dosažitelných podmínek. Proto selhávají programy multikulturní výchovy ve školách, které se snaží rasové předsudky redukovat. (Průcha, 2010)

3.2.1 Vznik a vývoj předsudků

Předsudky a stereotypy jsou pevnou součástí psychiky člověka a vyskytují se prakticky na všech úrovních soužití různých skupin, ať už uvnitř jedné země nebo mezi celými národy. V každé zemi a v každém národě se vyskytují určité předpojaté postoje, které sdílejí všichni příslušníci tohoto společenství. Samozřejmě se objevují mezi sousedními národy, ale výjimkou nejsou ani předsudky a stereotypy k národům geograficky vzdáleným. Tyto předsudky nejsou často racionálního původu, nemají oporu v současné době, avšak často jsou spojené s historií. Přenášejí se z generace na generaci a provázejí vztahy lidí po celém světě. (Průcha, 2010)

U dětí a mládeže se předsudky vyskytují již od raného dětství. Na jejich vznik má vliv kulturní prostředí, ze kterého pochází. Dítě přebírá etnické předsudky od svých rodičů a příbuzenstva a již od raného věku je schopné mezi rasovými a etnickými skupinami rozlišovat. Děje se tak v rámci poznávání a osvojování si tradic, norem a hodnot dané kultury, kdy dítě přejímá jak pozitivní, tak negativní obsahy konkrétního společenství, včetně předsudků. (Hayesová, 1998)

3.2.2 Změna a redukce předsudků

Hayesová v *Základech sociální psychologie* navrhuje *5 hlavních podmínek*, které musí být splněny při pokusech redukovat předsudky

- Musí být dosaženo rovnoprávného postavení zúčastněných. Ve společnosti, kde dochází k podporování negativních stereotypů a nerovnosti, nemůže dojít ke změně předsudků. Členové jednoho etnika by například neměli zastávat jen určité podřadné práce.
- Musí docházet k vzájemné interakci mezi jednotlivými skupinami ve společnosti a zároveň by mělo docházet k situacím, které nutí jednotlivé skupiny mezi sebou spolupracovat. Pokud k tomuto nedochází, nelze předpokládat, že dojde ke změnám negativních a předpojatých předsudků.

- Je třeba v každé skupině vyhledávat nestereotypní jedince, kteří jsou vzdělání, nadaní, jako například sportovce, hudebníky, umělce. V kontaktu s těmito osobami dochází ke snižování předsudků, jelikož není dále možno vnímat všechny členy etnika nebo rasy stereotypně.
- Společnost by měla podporovat kontakt mezi skupinami. Měla by mít zájem o odstraňování překážek mezi skupinami, o jejich rovnoprávnost.
- Příležitost ke spolupráci by měla existovat a vytvářet se. Společné úsilí a společné cíle vedou k rozšíření sociálních hranic a společenské identifikace. (Hayesová, 1998)

Otázka redukce předsudků zaměstnává mnoho odborníků v multikulturní výchově. Jsou vypracovávány četné vzdělávací programy k odstranění předsudků a jsou připravovány různé kampaně, avšak o skutečných efektech těchto snah neexistují téměř žádné věrohodné poznatky. Některé výzkumy dokonce přinášejí výsledky spíše svědčící o neúspěších úsilí multikulturní výchovy ve věci regulace předsudků. (Průcha,2010)

4 Národnostní skupiny a cizinci v České republice

Protože národnostní skupiny obyvatel jsou v dnešní době neoddělitelnou součástí života na území České republiky, stávají se častým tématem rozhovorů a diskuzí. Národnostní skupiny tvoří společenství občanů České republiky, kteří žijí na jejím území a odlišují se od ostatních občanů obvykle společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvořící početní minoritu obyvatelstva a přitom projevují snahu být pokládáni za národnostní menšinu s cílem společného úsilí o zachování a růst vlastní samostatnosti, jazyka a vyspělosti a současně za účelem vyjádření a hájení zájmů jejich společenství, které se historicky vytvořilo. Postavení národnostních menšin v naší zemi je zakotveno legislativně, a to v Listině základních práv a svobod, která byla přijata 9. ledna 1991 jako federální ústavní zákon. V roce 1993 pak byla převzata i do Ústavy České republiky. „Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti“. (Informační centrum Vlády, 2013)

4.1 Cizinci a národnostní skupiny na území ČR

Na základě sčítání lidu z roku 2011 se z celkového počtu 10 436 560 obyvatel přihlásilo k české národnosti 7 630 246, tj. 73,1% obyvatel. Zbývajících 26,9% občanů ČR se přihlásilo k jiné národnosti. Nejpočetnější skupinou jsou občané, kteří se ztotožnili s národností slovenskou, a to 147 152, ukrajinskou 53 253, vietnamskou 29 670, ruskou 17 872. Nejpočetnější etnickou skupinou na území ČR jsou Romové. Odhadem žije na našem území kolem 250 000 Romů, avšak toto číslo prakticky nelze žádným způsobem doložit, jelikož dle Českého statistického úřadu (Sčítání lidu, domů, bytů 2011) se k romské národnosti přihlásilo pouze 5135 obyvatel. Jen pro srovnání v roce 1991, kdy byla tato národnost zařazena do sčítání lidu, se jich k této národnosti přihlásilo 30 903.⁴ Znatelný propad oproti předchozímu sčítání v roce 1991 může pramenit z toho, že nikde není zakotvena povinnost se hlásit k určité národnosti nebo etniku. Z tohoto důvodu je nutné brát údaje pouze jako orientační.

⁴ Český statistický úřad. Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Obyvatelstvo podle věku, pohlaví a národnosti. In. 2014. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/sldbvo/>

Kromě skupin obyvatel hlásících se k jiné národnosti na našem území žijí cizinci. Do současné doby dle Českého statistického úřadu v roce 2013 dosáhl počet legálně pobývajících cizinců (tj. s vízy nad 90 dní nebo s některým z typů povolení k pobytu, včetně registrovaných občanů EU) 439,2 tisíce. Cizinci pobývající na území ČR déle než rok tvořili většinu (98,1 %) z celkového počtu registrovaných cizinců. Mezi cizinci převažují občané třetích zemí. Zastoupení občanů států EU činí 39,5 %. Mezi cizinci ze třetích zemí (i celkově) nadále dominují Ukrajinci (105,1 tis.), následováni Vietnamci (57,4 tis.) a občany Ruské federace (33,4 tis.). Nejpočetnější skupiny z hlediska státního občanství mezi cizinci ze zemí EU představují Slováci (90,9 tis.), Poláci (19,5 tis.) a Němci (18,5 tis.).

Z hlediska územního rozložení patří mezi regiony s nejvyšší koncentrací cizinců Praha a Středočeský kraj. Podíl cizinců registrovaných v těchto regionech dosáhl v roce 2013 úrovně 36,7 %. V pořadí z hlediska zastoupení cizinců dále následují kraje Jihomoravský (8,6 %) a Ústecký (7,2 %). Mezi regiony s nejnižší koncentrací cizinců patří naopak Kraj Vysočina a Zlínský kraj (shodně po 1,8 %) a kraj Olomoucký (s 2,3 %).⁵

4.2 Přehled žáků cizinců na základních školách

S ohledem na to, že se mi nepodařilo z žádných oficiálních zdrojů sehnat statistiku žáků hlásících se k jiné národnostní skupině než české, je možné předložit pouze statistiku žáků cizinců, kteří navštěvují základní školy v České republice. Vzdělávání cizinců je upraveno zákonem č. 561/2004 Sb. Školský zákon, konkrétně se tímto zabývá § 20. Podle ustanovení tohoto zákona na základních školách, středních školách a vyšších odborných školách, včetně speciálních škol, mohou být vzdělávání cizinci, kterým bylo uděleno povolení k trvalému pobytu v ČR, cizinci, kteří zde pobývají přechodně, kterým byla udělena krátkodobá či dlouhodobá víza, azylanti, cizinci, kteří jsou účastněni v řízení o udělení azylu, jedinci s vízem za účelem strpění pobytu a jedinci s vízem za účelem dočasné ochrany. Cizinci, kteří tyto podmínky splňují, mají právo na vzdělávání podle stejných podmínek jako občané ČR. Mají stejná práva a povinnosti. Musí být však prokázáno oprávnění k pobytu na území ČR.

⁵ Český statistický úřad. Počet cizinců v ČR - předběžné čtvrtletní údaje, 2004/06 - 2014/12. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/27320905/c01R02_2014.pdf/3b585b83-c8a2-4794-8090-404c35212019?version=1.0

Dle oficiálních statistik Českého statistického úřadu z roku 2012/2013 na českých základních školách studuje 14 551 cizinců, čímž tvoří 1,8% všech žáků. Nejčastěji zde studují občané Ukrajiny (23,5%), Slovenska (22,6%), Vietnamu (19,0%) a Ruské federace (8,7%). Je to o 12% více než v roce 2003/2004, kdy v České republice na základních školách studovalo 12 973 cizinců. Dále na základních školách v ČR studují žáci, patřící k romskému etniku. I přes veškerou snahu se mi toto číslo nepodařilo podložit žádnou statistikou, jelikož Romové se hlásí k české národnosti.⁶

⁶ Český statistický úřad. Mateřské, základní a střední školy, konzervatoře, vysoké školy - studující cizinci 2003/04 - 2012/13, In: 2014. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/11292/23225698/c06r01.pdf/b5788761-5e58-4045-a1bf-37604794a2f5?version=1.0>

4.3 Kulturní specifika nejpočetnějších národnostních a etnických skupin

4.3.1 Ukrajinci

Ukrajina je stejně jako ČR slovanským státem a Ukrajinci samotní nejsou tedy příliš kulturně ani jazykově odlišní. Na našem území se objevují prakticky po celou dobu, a to buď ve větším, nebo menším měřítku. Pro Ukrajince je typická vysoká religiozita. Vysoké procento je pravoslavného křesťanského vyznání, počet věřících se liší v závislosti na regionu, odkud pochází a na tom, zda se jedná o obyvatele měst nebo vesnic. V posledních desetiletích je možno pozorovat na Ukrajině značné rozdíly mezi městským (pokrokovějším) a vesnickým (tradičnějším) obyvatelstvem, otevření hranic a celkový rozvoj a možnost cestovat přispívají k částečnému vyrovnání těchto rozdílů. Stírání těchto rozdílů a celkový vývoj ukrajinské společnosti vede mimo jiné i ke ztrátě typických ukrajinských ctností, na kterých si obyvatelstvo dříve zakládalo a velmi si jich cenilo. Patří mezi ně v první řadě uctívání postoj mladších lidí ke starší generaci. Tato úcta se projevuje značně v řeči vesnického obyvatelstva v mnoha regionech při styku rodičů s dětmi, kdy děti rodičům vykají. Rovněž projevují silnou úctu k matce, která už od středověku má v rodině stejnou váhu jako otec. (Metodika práce s žáky-cizinci na základních školách, 2012)

Jak je uvedeno v Metodice práce s žáky-cizinci na základních školách, na Ukrajině byly dříve naprosto jasně rozděleny povinnosti náležící matce a otci. Role matky je výjimečná při výchově dítěte a při řešení rodinných problémů.

Metodika práce s žáky-cizinci na základních školách charakterizuje Ukrajince jako pohostinné s vysokou emocionalitou, pořádností, zdvořilostí, vysokou úrovní sexuální morálky a udržování dlouholetých přátelství. Mezi Ukrajinci panují úzké vztahy mezi rodiči a dětmi, panuje mezi nimi vzájemná morální podpora, ale i nezištná materiální pomoc.

Vysoká emocionalita se projevuje bez ohledu na věk, a to především při neverbální komunikaci. Ukrajinci si při setkání a loučení dlouze tisknou ruce, objímají se, líbají se, na znamení blízkých vztahů se plácají po ramenou, často se

obdarovávají drobnými dárky. (Metodika práce s žáky-cizinci na základních školách, 2012)

Z metodiky práce s žáky-cizinci na základních školách vychází názor, že mezi Ukrajinci je typická pohostinnost, rádi se navštěvují, pořádají různé oslavy a při těchto příležitostech rádi ukazují své kulinářské umění. Mezi sebou udržují blízké a přátelské vztahy, budují je i se svými sousedy a známými, se kterými si vyměňují například vypěstovanou zeleninu a ovoce, hlídají si děti a pomáhají si třeba i s nemocnými příbuznými.

Toto chování se projevuje i v chování ukrajinského žáka na ZŠ. Ten neprojevuje žádné zvláštní odlišnosti a se svými spolužáky nemá potíže. Rychle se adaptuje na prostředí, i když stále projevuje svou příslušnost k rodné zemi a ke svým tradicím a zvykům.

Ruský a ukrajinský žák je z domoviny zvyklý oslovovat učitele jménem a jménem po otci.⁷

4.3.2 Vietnamci

Jak uvádí Šišková ve své *Výchově k toleranci a proti rasismu*, občané Vietnamu do ČR migrovali původně pouze dočasně zhruba od roku 1950, a to za účelem zvýšení jejich kvalifikace. Jednalo se o krátkodobé studijní a pracovní pobyty v rámci mezinárodní pomoci válkou postiženému Vietnamu.

Roku 1956 ČSSR a Vietnam podepsaly Dohodu o vědecko-technické spolupráci. Díky ní k nám koncem 50. let přišli vietnamští pracující, ale i učňové a praktikanti. Ti byli vzděláváni především v oblastech lehkého průmyslu a strojírenství. V 80. letech přijala ČSSR na 30 000 vietnamských studentů, ale pouze na dobu určitou, maximálně na sedm let. Po roce 1989 ČR přerušila všechny smlouvy a styky s Vietnamem. (Šišková, 2008)

⁷Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Metodika práce s žáky - cizinci na základních školách, In: 2012. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/metodika-prace-s-zaky-cizinci-na-zakladnich-skolach>.

Od 90. let začali Vietnamci do ČR opět proudit, kdy jejich motivací byla vidina zlepšení životní úrovně. Přestože sem nadále příjíždějí s představou krátkodobého pobytu, zlepšení své ekonomické situace a následného návratu, často se jejich představy nenaplní a oni zde zůstávají s pocitem provizoria. Vietnamští migranti bývají vysokoškolsky vzdělaní, avšak díky jazykové bariéře nemohou vykonávat profese, pro které mají kvalifikaci, a proto obchodují. Přestože se jejich situace v posledních letech zlepšuje a přesouvají se ze stánků do kamenných obchodů, tak pro první generaci již není žádná lepší vyhlídka na budoucnost. (Šišková, 2008)

Podle Šiškové, rodiče o to více podporují ve studiu své děti, které tvoří již druhou generaci. Ta sem přišla ve velmi nízkém věku nebo se na území ČR již narodila a plynně hovoří českým jazykem. Někteří z nich ve Vietnamu nikdy nebyli a hovoří lépe česky než vietnamsky. Rodiče pro své děti často najímají "české babičky" a chůvy, které s dětmi tráví volný čas, učí je rozvíjet jazyk a pomáhají jim vyplňovat mezery ve vzdělání. Tyto "babičky" jsou často bývalé učitelky. I díky tomuto bývají vietnamští žáci oproti českým spolužákům nadprůměrní.

Tradiční vietnamská kultura je ovlivněna konfucianismem a buddhismem. Konfucianismus je po velmi dlouhou dobu zakořeněný ve vietnamské společnosti a jejím rodinném systému. Pro Vietnamce je typický respekt k učením a učitelům, silný pocit sounáležitosti k rodině, úcta k ní i k celé komunitě a národu. Statut rodiny je pro Vietnamce větším motivačním zdrojem než náboženství nebo národnost. (Šišková, 2008)

Jak uvádí T. Šišková, v rodině patří hlavní reprezentativní postavení muži, přesto je silná matriarchální tradice a ženy se těší velkému obdivu. Ve společnosti je zachována hlava rodiny jako role mužská. V praxi jsou ale ženy často v řídicích pozicích vietnamských podniků a jiných vysokých funkcích.

Ve vietnamské kultuře je velmi důležitou hodnotou vzdělání, což vyplývá z konfuciánských tradic. Lidé si vzdělání velmi považují, a proto postavení vzdělance s sebou nese vyšší sociální statut a lepší příjem. Děti v učení hodně

vynikají. Rodiče na vzdělání dětí vynaloží často veškeré své finanční prostředky. (Šišková, 2008)

Tento trend je podle názoru T. Šiškové významný zejména u vietnamských imigrantů. Vzdělání se u nich uplatňuje jako strategie, která pomáhá zlepšit postavení rodiny na pracovním trhu. Zájem rodičů o vzdělání pomáhá dětem zvyšovat studijní úspěchy. Svou roli hraje i síla komunity, kdy student na sebe bere odpovědnost za své úspěchy v kolektivní rovině současných i předchozích generací. Někteří studenti by se dokonce cítili provinile, kdyby se ve škole nesnažili, vzhledem k tomu, jakou oběť tomu přinášejí jejich rodiče. Studenti věří, že jejich vzdělání jim pomůže rodinu zabezpečit v budoucnu. Tato odpovědnost je pro vietnamské studenty často hlavní motivací k akademickým úspěchům.

Vietnamští studenti mají výrazně nižší absence a mívají nadprůměrné výsledky v matematice. V ostatních předmětech se výsledností neliší. (Šišková, 2008)

Podle Šiškové není zcela tradiční, aby se vietnamské ženy vzdělávaly, přesto dosahují často překvapivých školních výsledků. Dívky jsou ke vzdělávání motivovány svými otci, kteří pochopili, že v naší společnosti je možné dosáhnout odpovídajícího ohodnocení a vyšších zisků k zabezpečení rodiny jen za předpokladu, že do společného rodinného rozpočtu přispívá více osob. Také usuzují, že vzdělanější žena si snadněji může najít muže s vyšším společenským statutem. V tomto se tedy klasická genderová role nezměnila, pouze vyvinula, přizpůsobila.

Ve vietnamské kultuře se zdraví nejdříve muž a potom žena. To platí i při oslovení skupiny více lidí, kdy řečník pozdraví nejdříve muže. Chce-li Vietnamec při setkání s důležitou osobou projevit úctu, stiskne dotyčné osobě dlouze ruku a podrží ji v obou dlaních. „Podání jedné ruky na pozdrav není vhodné. Vietnamec vyžaduje stisk oběma rukama a drží ruku ve svých dlaních“ (Šišková, 2008)

Po pozdravu je vhodné se zeptat na zdraví dotyčného a vyptat se na rodinu. To patří k dobrému vychování. Nejedná se však pouze o zdvořilostní frázi, Vietnamec se o vás opravdu zajímá a v případě nutnosti chce i pomoci, například může doporučit lékaře.

Vietnamci se často usmívají nebo nahlas smějí ve chvílích, kdy to pro Evropana není úplně vhodné. Tímto projevem dávají najevo svoje rozpaky v okamžiku, kdy vám nerozumí nebo se dokonce i něčeho obávají. (Šišková, 2008)

4.3.3 Rusové

Rusové patří mezi čelní představitele slovanských národů a jako skupina na našem území byli vždy určitým způsobem zastoupeni. Rusko samo o sobě je mnohonárodnostní stát, kde se prolínají nejrůznější kultury, etnografické a historické tradice. Žebříček hodnot je stejný s naším. Na prvních místech je rodina, pak je zdraví a děti. (Metodika práce s žáky-cizinci na základních školách, 2012)

Z Metodiky práce s žáky-cizinci na základních školách vyplývá, že Rusové používají květnatý styl mluvy, ten je specifický i pro ruské žáky. Při jednání bývají většinou zdvořilí, používají množství komplimentů, mají tendence zveličovat, přikrášlovat, obdivovat a chválit. Toto jednání čekají i od druhých, a proto je jakékoliv setkání na delší dobu. Rádi diskutují a vedou polemiky. Jsou srdeční a pohostinní.

Zvláště při jednání s cizincem se oslovují příjmením, ale přednost dávají oslovení jménem a jménem po otci, které je považováno za méně formální. Při setkání a loučení si podávají ruce. (Metodika práce s žáky-cizinci na základních školách, 2012)

Rusové mají smysl pro humor a dokážou si ze sebe dělat legraci, avšak toto neradi přijímají od cizince. Mají silné nacionální smýšlení a národní hrdost⁸.

⁸Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Metodika práce s žáky - cizinci na základních školách, In: 2012. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/metodika-prace-s-zaky-cizinci-na-zakladnich-skolach>.

4.3.4 Slováci

Území dnešní České republiky a Slovenska patřilo k Rakousko-Uhersku až do roku 1918. Tehdy oba národy vytvořily samostatný a společný stát - Československo. V roce 1921 dle oficiálního sčítání lidu žilo na území dnešní České republiky 15 732 Slováků. V roce 1930 jich zde žilo 44 451. V období druhé světové války se území Protektorátu Čechy a Morava stalo součástí Německé říše a Slovenský stát se stal německým vazalem. Společný stát Československo byl obnoven opět v roce 1945. V průběhu následujícího období se Slováci rozprostřeli po celém území dnešní České republiky. Dle oficiálního sčítání lidu v roce 1961 žilo na našem území 275 995 Slováků. V letech 1969-1970 vzrostl počet slovenského obyvatelstva v důsledku přílivu Slováků do průmyslu a dalších institucí, ale i další migrací na 320 998 osob, v roce 1980 na 359 370 osob. Po dobu fungování společného státu byla slovenština uznávána jako státní jazyk a byla denně slyšet z televize a rádií. Slováci a Češi tvořili jednu navzájem se prolínající společnost. K rozpadu Československa došlo v roce 1991, kdy vznikla Česká a Slovenská federativní republika. Ta neměla dlouhého trvání a v roce 1993 vznikla samostatná Česká republika a samostatné Slovensko. Mnoho Slováků odešlo na Slovensko, ale celá řada z nich přijala za svůj domov Českou republiku. (Slovenská menšina v ČR a česká menšina v SR - 2011, 2014)

Po roce 1993, kdy slovenština v ČR přestává být státním jazykem, se postupně začala vytrácet z medií. Pro mladé Čechy, na rozdíl od jejich rodičů, se slovenština stává cizím jazykem. Stále je však velmi podobná naší řeči. Slováci mají prakticky stejné zvyky a tradice, stejnou křesťanskou víru. Z hlediska integrace tedy nevyžadují zvláštní přístup, a to ani ve vzdělávání. V současné době nejčastější příčinou migrací Slováků na naše území bývá vidina lepších pracovních příležitostí⁹. (Slováci, 2008)

⁹Český statistický úřad. Slovenská menšina v ČR a česká menšina v SR - 2011. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/slovenska-mensina-v-cr-a-ceska-mensina-v-sr-2011-3im1a4m02x>

4.3.5 Romové

Šišková uvádí, že Romové jako etnikum pocházejí podle antropologických, etnografických a historických studií původně z Indie, odkud v několika vlnách před více než tisíci lety odcházeli. Jedna z těchto vln se dostala i do střední Evropy, tedy i do naší země. Přesný pohyb a vývoj zmapovat nelze, jelikož Romové svou historii nezapisují, zachovalo se minimum hmotných statků a zprávy v kronikách, letopisech a archivech jsou velmi útržkovité. V jejich historii nejsou žádní slavní panovníci, bitvy, stavby, ani události. Romové rovněž nikdy nezaložili žádný funkční státní útvar.

Během druhé světové války Romové z našeho území prakticky vymizeli. Po jejím skončení se zde nacházelo necelých tisíc jedinců. Následně však došlo k několika migračním vlnám ze Slovenska. Romové sem přicházeli za lepšími pracovními příležitostmi, usazovali se v pohraničí a v průmyslových centrech. Jelikož k těmto migračním vlnám docházelo v rámci jednoho státního celku, Československé republiky, tato migrace nepodléhala žádným kontrolám. (Šišková, 2008)

Podle Šiškové hlavní odlišnosti Romů pramení z jejich původu. Indie byla zemí, kde k přežití nebylo potřeba vynaložit mnoho sil. Příroda zde byla štedrá, všeho byl dostatek. Vedro, vlhko, hmyz a prudké změny klimatu nepřály vytváření žádných trvalých hmotných statků. Jídlo se rychle kazí, látky oblečení rychle podléhají poškození a domy z palmového listí dlouho nevydrží. Je zde však dostatek stavebního materiálu, hlína je všude, proto není problém cokoliv vyrobit. Není potřeba něco uchovat. Proto mají Romové úplně jiný žebříček hodnot. Necení si hmotných statků ani vzdělání. Žijí jen pro jeden den a neplánují, jelikož to není potřeba. Stejně tak příliš neřeší otázku peněz, peníze vždycky budou, jídlo rovněž.

Jak uvádí Šišková ve své *Výchově k toleranci a proti rasismu*, životním stylem Romů bylo kočovnictví. Putovali světem a vykonávali různá řemesla. Ta se díky kastovnímu postavení dědila z otce na syna a byla neměnná. Rodiny Romů se shlukovaly a kočovaly společně. I díky tomu Romové nepotřebovali budovat dobrou pověst. Stačí udělat dobrý dojem. Kočovník je již zítra jinde. Co je dnes, je

přechodné. U Romů je důležitá dobrá pověst v rodině a jejich komunitě. Není potřeba dodržet slovo, které bylo dáno cizímu. Kočování bylo u nás Romům zakázáno zákonem v roce 1958¹⁰.

Výchovně vzdělávací problémy vycházejí z rodinného zázemí a z přístupu rodiny k dětem, kterým nikdo ze starší generace nepředává potřebu vzdělání. Jedním z problémů je i uzavřenost romské komunity. Děti nemají kontakt s majoritní skupinou a o to hůře ve škole probíhá jejich začleňování. (Šišková, 2008)

Romské děti mají rovněž problém s jazykovou vybaveností, mají malou slovní zásobu, nedostatky jsou patrné i v písemném projevu. Matka se věnuje více dětem najednou a nemá čas na individuální komunikaci s dítětem. Romské matky svým dětem rozumí i beze slov, a tak nepotřebují rozvíjet jejich jazykové dovednosti. (Šišková, 2008)

V romské rodině dítě navíc často nevychovává přímo jeho matka, ale více se o něj stará třeba jeho starší sestra. Té přitom nemusí být o mnoho více než dítěti. Díky tomu dítě nemá výchovu založenou na přenesených osobních a životních zkušenostech. Péče o dítě ze strany matky končí většinou narozením dalšího dítěte. (Šišková, 2008)

U Romů je rovněž problémem obecná inteligence. Jako skupina v testech IQ končí v hranici abnormality. I toto může být dáno odlišným prostředím a odlišnými hodnotami. (Bakalář, 2003)

¹⁰Zákon o trvalém usídlení kočujících osob, přijatý Národním shromážděním 17. října 1958, vstoupil v platnost 11. listopadu 1958

II. Praktická část

5 Úvod do výzkumu

Tato část je věnována kvantitativnímu výzkumu postojů žáků druhého stupně základních škol ke spolužákům z jiných etnických a národnostních skupin. Přestože v teoretické části je kapitola věnována nejčastějším etnickým a národnostním skupinám na našem území, byl výzkum veden obecně. Toto pramení ze skutečnosti, že není povinnost se k národnosti hlásit, jako například Romové se nehlásí k romské národnosti, ale k české. To samé může platit třeba i o občanech vietnamského původu, kteří jsou již narozeni v České republice. Výzkumné šetření bylo provedeno na 22. základní škole v Plzni. Zde jsem se spojil se zástupkyní ředitele a požádal ji o možnost provedení dotazníkového šetření mezi žáky šesté třídy, sedmé třídy, osmé třídy a deváté třídy. Dotazník jsem chtěl mezi žáky rozdat osobně, abych ohlídal kvalitu výzkumu a návratnost dotazníku. To mi nebylo umožněno, proto bylo dohodnuto, že dotazník bude mezi žáky těchto tříd distribuován prostřednictvím třídních učitelů, během jimi zvoleného předmětu. Z 90 rozdaných dotazníků se vrátilo vyplněných 86. Samotný dotazník se skládá z 11 hlavních otázek, zaměřených přímo na problematiku národnostních a etnických skupin v rámci škol a 3 doplňkových.

6 Výzkum

6.1 Výzkumný cíl

Cílem výzkumu je zjištění postojů žáků druhého stupně základní školy v Plzni k odlišným národnostem a etnikům. Chci zjistit a vyhodnotit, zda žáci vnímají spolužáka z jiné národnostní nebo etnické skupiny odlišně, nebo stejně jako sami sebe a zda k němu přistupují s předsudky. Zjistit, zda žák jiné národnostní nebo etnické skupiny zapadá do kolektivu.

6.2 Výzkumná otázka

Vzhledem k tomu, že chci obecně zkoumat postoje žáků základních škol ke spolužákům z jiných národnostních a etnických skupin, definoval jsem výzkumné otázky následovně:

Otázka č.1

Je pro žáka při vybírání kamaráda z třídního kolektivu důležitá jeho národnost?

Otázka č.2

Mají žáci ke spolužákům z jiné národnosti předsudky?

6.3 Metodologie výzkumu

Zvolil jsem si kvantitativní výzkum. Cílem práce není zkoumat do hloubky vznik a příčiny předsudků mezi žáky. Účelem je získat větší množství dat od respondentů a s těmi dále pracovat a vyhodnotit je. Tím je získán obecný přehled o tom, jak žáci přistupují ke spolužákům z jiných národností a etnických skupin. K tomuto jsem se rozhodl použít metodu výzkumu pomocí škálového dotazníku. V tomto jsem vždy položil konkrétní otázku (tvrzení) a svůj postoj respondenti vždy vyznačili na numerické posuzovací škále, od čísla jedna, do čísla pět. Svůj postoj směli vyjádřit pouze jedním číslem. Hodnotící škála poskytuje možnost odstupňovaného hodnocení jevu, což je ideální pro vyznačení zaujímaného postoje. V tomto případě byla posuzovací numerická škála odstupňovaná od extrémních označení krajních bodů a to od čísla jedna, které vyjadřuje postoj "Zcela souhlasím.", po číslo pět, které vyjadřuje postoj "Zcela nesouhlasím." s položenou otázkou.

Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím

Číslo dvě vyjadřuje postoj "Spíše souhlasím.", číslo tři vyjadřuje postoj "Nemám vyhraněný postoj", číslo čtyři vyjadřuje postoj "Spíše nesouhlasím." s položenou otázkou. V této numerické posuzovací škále je vyjádřen pro číslo tři i neutrální "alibistický" postoj, ale rozhodl jsem se jej zahrnout z toho důvodu, že škála od jedné do pěti je pro žáky shodná se způsobem známkování ve škole a rovněž jsem se rozhodl zohlednit, že někteří žáci skutečně na položenou otázku nemusí mít nijak vyhraněný postoj. Možná nad postojem k otázce nikdy nepřemýšleli, až do vyplňování výzkumného dotazníku.

Do dotazníku byly v jeho úvodu vloženy tři nečíslované otázky. Jedna se dotazovala na třídu žáka. Druhá se dotazovala na pohlaví respondenta. Třetí otázka byla položena účelně, pro ověření kvality vyplnění dotazníku. V této otázce jsem se dotazoval, zda všichni spolužáci ve třídě jsou stejné národnosti, jako respondent. Touto otázkou jsem chtěl ověřit, zda žáci vůbec vnímají spolužáky jiné národnosti nebo etnické skupiny odlišně.

6.4 Výzkumný vzorek

Stejně jako v životě nemůžeme ani v pedagogickém výzkumu prozkoumat všechny jedince nebo situace, které nás zajímají. Svá zjištění opíráme jen o znalost určitého vzorku. (Chrástka, 2007).

Pro výzkum jsem si vybral záměrně 22. Základní školu v Plzni na Doubravce. Jedná se o školu pro 700 žáků, kdy v současné době zde studuje 685 žáků, z toho 29 je jiné národnosti než české. Vychází většinou jeden žák jiné národnosti na jednu třídu. Jedná se především o žáky z Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu. Dále zde studuje několik žáků romského etnika, o těch však není žádný statistický přehled. Školu jsem vybral především proto, že není ničím výjimečná oproti jiným základním školám a jedná se o školu s vysokým počtem žáků. Pro výzkum jsem si vybral čtyři třídy druhého stupně, konkrétně šestou třídu, sedmou třídu, osmou třídu a devátou třídu. V šesté třídě je jeden žák původem z Polska a jeden žák romského etnika. V sedmé třídě je jedna žákyně vietnamské národnosti, v osmé třídě je jeden žák původem z Ukrajiny a v deváté třídě je jeden žák národností Slovák.

Podle hodnocení zástupkyně ředitele školy je polský žák v šesté třídě v kolektivu nový a zatím se neprojevily jeho schopnosti a povaha. Českým jazykem plynně hovoří. Žák romského etnika je velice problémový, a to ve všech aspektech. Má vysoký počet zameškaných a neomluvených hodin, jeho chování je arogantní a agresivní vůči pedagogům i žákům. Jeho znalosti a schopnosti jsou podprůměrné. Rovněž nefunguje komunikace s jeho rodinou. Žákyně z Vietnamu v sedmé třídě je v kolektivu již od první třídy. Podle názoru zástupkyně ředitele plně zapadla do kolektivu, je zde oblíbená, je velmi pracovitá a perfektně ovládá český jazyk. Žák z Ukrajiny přišel do kolektivu osmé třídy v páté třídě. Ve třídě je přijímán normálně, jeho prospěch je průměrný, má problémy se psaním v českém jazyce. Žák

ze Slovenska je na tom stejně, jako žák z Ukrajiny. Čtyři třídy druhého stupně jsem si vybral záměrně, kvůli pestrosti výzkumného vzorku, aby v něm byl obsažen kompletně druhý stupeň.

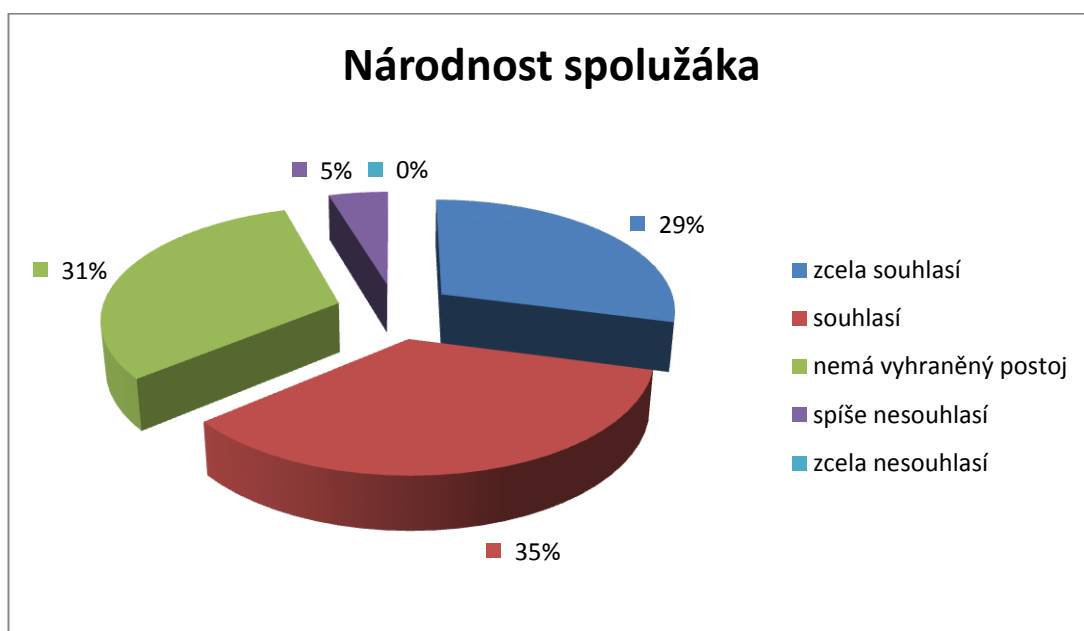
7 Vyhodnocení výzkumu

Prostřednictvím zástupkyně ředitelky školy byly dotazníky předány třídním učitelům, kteří je rozdali mezi žáky během výuky. Na vyplnění dotazníku měli žáci 10 minut, poté byl dotazník opět vybrán. Žákům byly předány instrukce k vyplnění, směli svůj postoj vyjádřit označením pouze jedné číslice na numerické posuzovací škále. Do školy bylo rozdáno celkem 90 dotazníků, vrátilo se jich 86 vyplněných. V šesté třídě dotazník vyplnilo 25 žáků, v sedmé třídě jej vyplnilo 15 žáků, v osmé třídě 24 žáků a v deváté třídě jej vyplnilo 22 žáků. Co se pohlaví respondentů týká, dotazník vyplnilo 45 chlapců a 41 dívek. Všichni respondenti shodně odpověděli, že ne všichni spolužáci jsou stejné národnosti.

7.1 Grafické vyhodnocení výzkumu

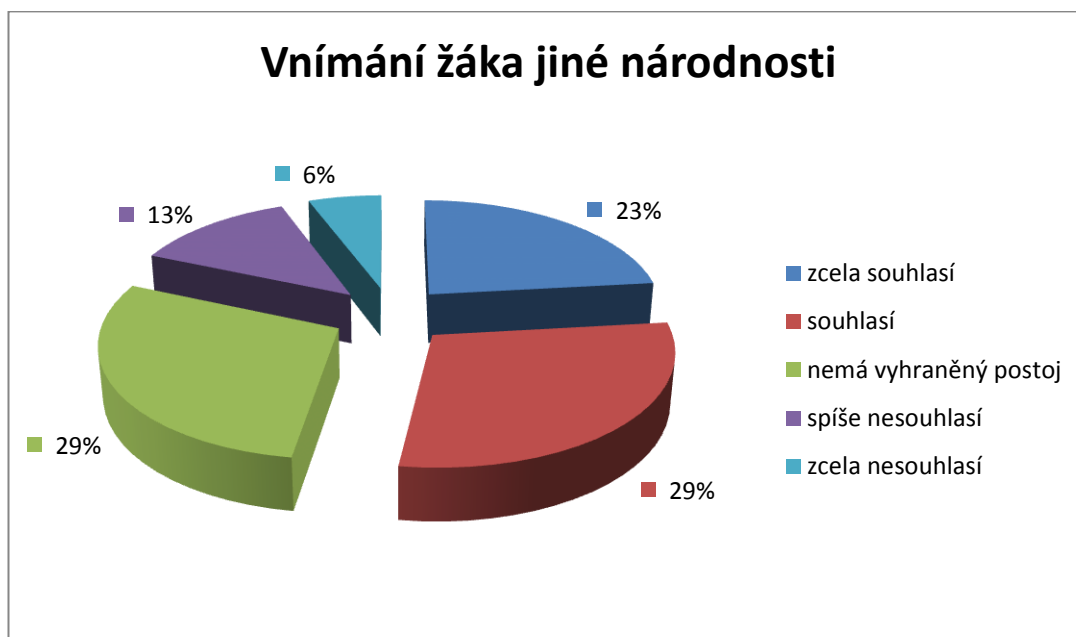
První otázka se týkala situace, kdy do třídy přijde nový spolužák, zda je pro žáky podstatná informace, že je jiné národnostní skupiny. "Když do třídy přijde nový spolužák, je mi jedno, jestli je stejné nebo odlišné národnosti, než já". Z celkového počtu 86 žáků odpovědělo 29% z nich (25 žáků), že pro ně není národnost nově příchozího spolužáka podstatná, neboť uvedli, že zcela souhlasí s tímto tvrzením. Dalších 35% respondentů (30 žáků) souhlasilo s tvrzením, že jim je lhostejné, zda je nový spolužák stejné nebo odlišné národnosti, 31% respondentů (27 žáků) uvedlo, že nemá vyhraněný názor na tuto skutečnost a pouze 5% dotazovaných (4 žáci) pravděpodobně hodnotí národnost nově příchozího žáka, neboť uvedli, že spíše nesouhlasí s tímto tvrzením. Poslední nabízenou variantu na hodnotící škále nevybral ani jeden z dotazovaných.

Graf č. 1: Postoj žáků k národnosti nového spolužáka.

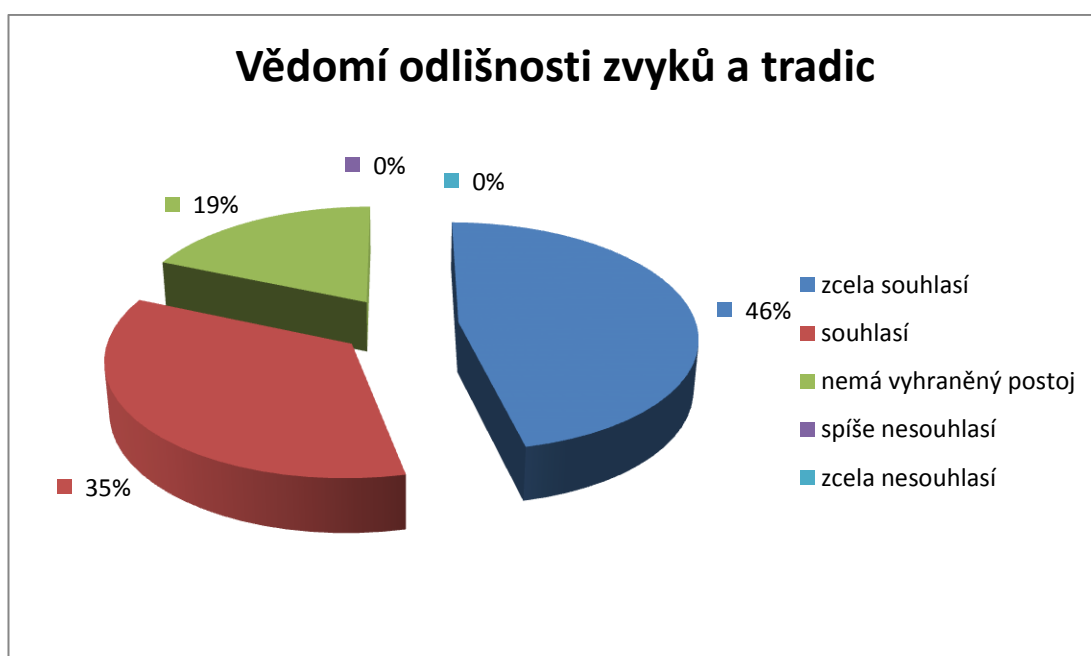
Druhá dotazníková otázka zněla "Žáky jiné národnosti nevnímám v třídním kolektivu odlišně". Z 86 dotázaných uvedlo 23% respondentů (20 žáků), že zcela souhlasí s tímto tvrzením, tedy, že nevnímá žáky jiné národnosti v třídním kolektivu odlišně, dalších 29% (25 žáků) pouze souhlasí s tímto tvrzením, z čehož lze dovodit, že tito respondenti žáky jiné národnosti v třídním kolektivu rovněž nevnímají odlišně, pouze z hodnotící škály nevybrali extrémní hodnocení krajního bodu, stejných 29% dotazovaných (25 žáků) uvedlo, že nemá vyhraněný postoj k této otázce, 13% respondentů (11 žáků) pravděpodobně vnímá žáky jiné národnosti v třídním kolektivu odlišně, neboť vybrali možnost, že spíše nesouhlasí s tímto tvrzením. Zbývajících 6% respondentů (5 žáků) vnímá žáky jiné národnosti v třídním kolektivu odlišně zcela určitě, neboť zvolili poslední z nabízených variant a zcela nesouhlasili s tímto tvrzením.

Graf č. 2: Vnímání žáků jiných národností.

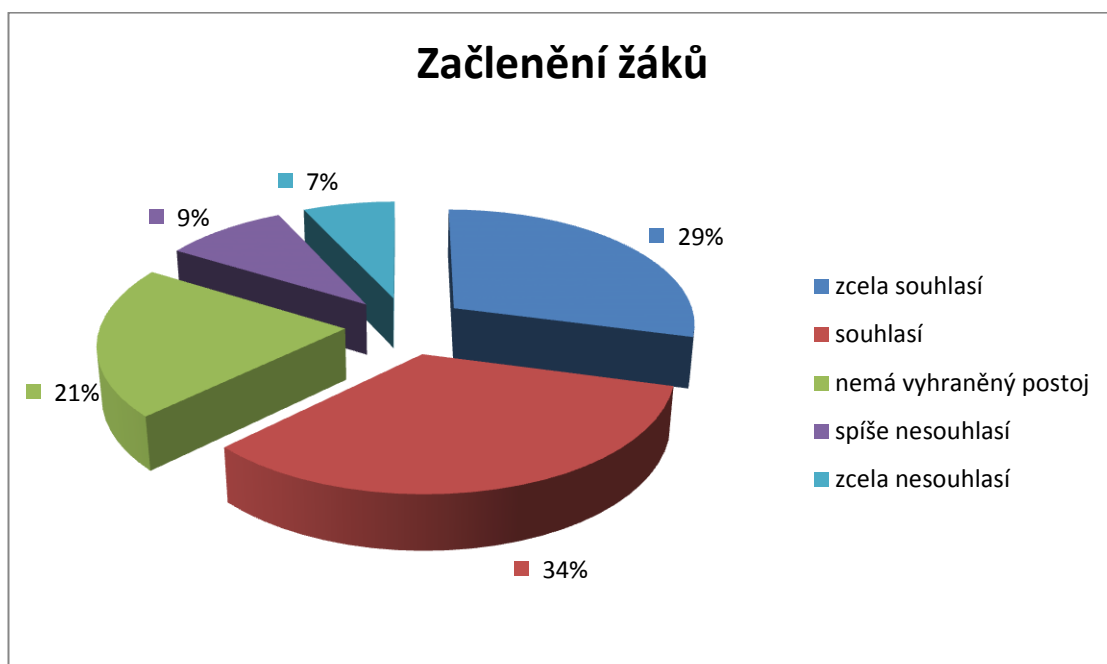
"Vím, že spolužáci jiné národnosti mají odlišné zvyky a tradice". Tak zněla v pořadí třetí dotazníková otázka. Z 86 oslovených odpovědělo 46% respondentů (40 žáků), že zcela souhlasí s tímto tvrzením, tedy, jistě ví o tom, že spolužáci jiné národnosti mají rozdílné zvyky a tradice. Dalších 35% dotázaných (30 žáků) uvedlo, že souhlasí s tezí, tudíž odlišnosti zvyků a tradic spolužáků jiné národnosti jsou si vědomi. Zbývajících 19% dotazovaných (16 žáků) nevyslovilo konkrétní stanovisko, neboť zaškrtnulo možnost, že nemá vyhraněný názor.

Graf č. 3: Vědomí odlišnosti zvyků a tradic mezi národnostmi.

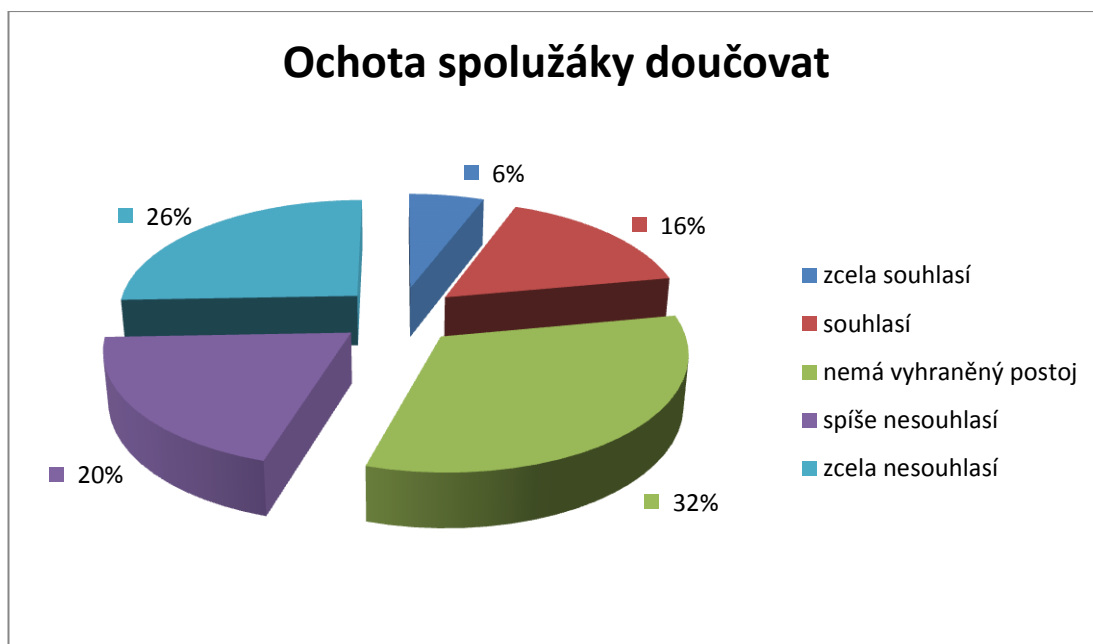
Čtvrtá otázka dotazníku zní "Všichni spolužáci jiné národnosti jsou začlenění do kolektivu, nikdo není vyloučený". Z 86 respondentů odpovědělo 29% dotázaných (25 žáků), že zcela souhlasí s tímto tvrzením, tedy podle jejich názoru jsou zcela určitě všichni spolužáci jiné národnosti začlenění do kolektivu a nikdo není vyloučený, 34% (29 žáků) souhlasí s tímto výrokem, pouze ne zvolilo krajní hodnotící údaj z nabízené škály, 21% respondentů (18 žáků) uvedlo, že nemá vyhraněný postoj k tomuto tvrzení. Pouze 9% (8 žáků) spíše nesouhlasí s tím, že by byli všichni spolužáci jiné národnosti začlenění do kolektivu a že by nikdo nebyl vyloučený a zbývajících 7% dotázaných (6 žáků) vyslovilo názor, že s touto tezí zcela nesouhlasí.

Graf č. 4: Začlenění žáků jiných národností do kolektivu.

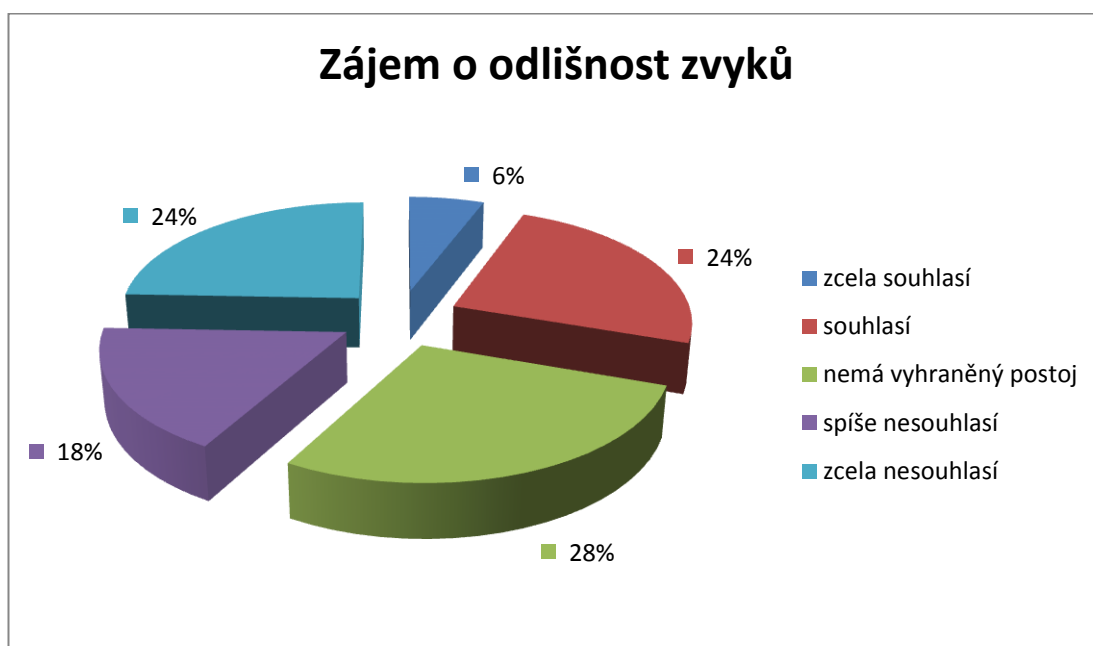
Pátá otázka zjišťovala, zda by svého spolužáka jiné národnosti rádi doučovali a zněla *"Rád bych doučoval svého spolužáka jiné národnosti"*. Z 86 dotazovaných odpovědělo 6% (5 žáků), že zcela souhlasí, tedy, že by rádi doučovali svého spolužáka jiné národnosti, 16% (14 žáků) uvedlo, že souhlasí. Následujících 32% (28 žáků) zaujalo neutrální stanovisko, když vybrali z nabízené škály dotazníku kolonku, že nemají vyhraněný postoj. Dále pak 20% (17 žáků) s tvrzením spíše nesouhlasilo, spolužáka z jiné národnosti by tedy spíše rádi nedoučovali, oproti zbývajícím 26% dotazovaných (22 žáků), kteří s tezí zcela nesouhlasili a k doučování spolužáka jiné národnosti se staví odmítavě.

Graf č. 5: Ochota doučovat spolužáka jiné národnosti.

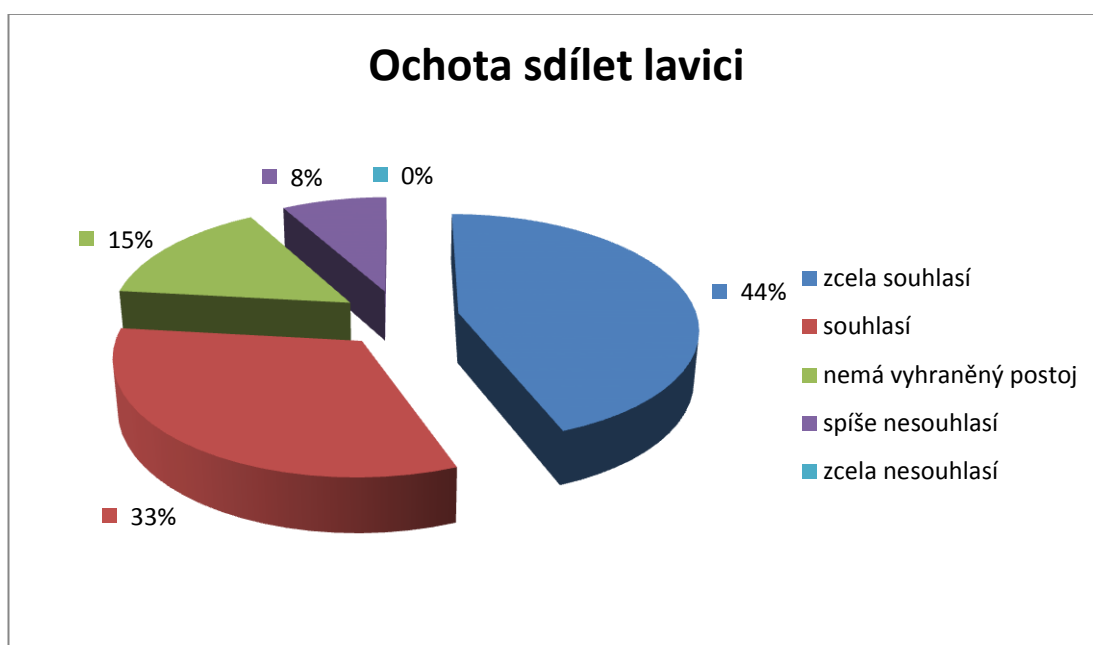
"Zajímám se o odlišnosti zvyků svých spolužáků jiných národností". Tak zněla šestá otázka. Z 86 dotazovaných 6% respondentů (5 žáků) odpovědělo, že zcela souhlasí s tvrzením, tedy, že se zajímají o odlišnosti zvyků svých spolužáků jiných národností, stejně tak jako 24% (21 žáků) vyslovilo souhlas s tezí, rozdílnosti zvyků spolužáků jiné národnosti je rovněž zajímaví, pouze na škále nabízených odpovědí ne zvolili krajní bod. Neutrální stanovisko zaujalo 28% dotazovaných (24 žáků), tím, že zaškrtnuli možnost, že nemají vyhraněný postoj. Negativní stanovisko je pak rozděleno mezi zbývajících 18% (15 žáků), kteří s vyslovenou tezí spíše nesouhlasí, o odlišnosti zvyků svých spolužáků jiných národností se tedy pravděpodobně nezajímají a 24% (21 žáků), kteří nesouhlasí zcela, čímž vyslovili názor, že se o odlišnosti zvyků svých spolužáků jiných národností nezajímají vůbec.

Graf č. 6: Zájem o odlišnosti zvyků.

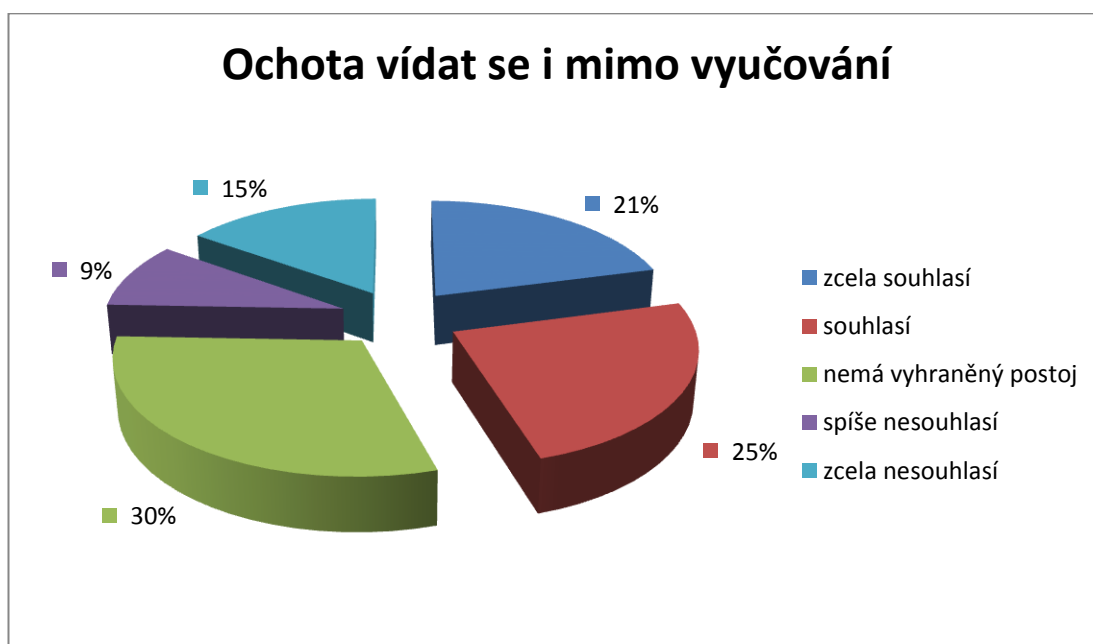
Otázka číslo sedm zní "Ve třídě nemám problém sedět v lavici se spolužákem jiné národnosti". Z 86 dotázaných odpovědělo 44% (38 žáků), že zcela souhlasí, tudíž nemá problém sedět v lavici se spolužákem jiné národnosti, ani dalších 33% (28 žáků) s tímto nemá problém, neboť vybrali možnost, že s tvrzením souhlasí. Možnost zaujmout neutrální stanovisko zvolilo 15% oslovených respondentů (13 žáků) zaškrtnutím varianty, nemám vyhraněný postoj. Zbývajících 8% respondentů (7 žáků) s tvrzením spíše nesouhlasilo. Jednoznačný nesouhlas nevyjádřil žádný z dotazovaných.

Graf č. 7: Ochota sedět se spolužákem jiné národnosti v lavici.

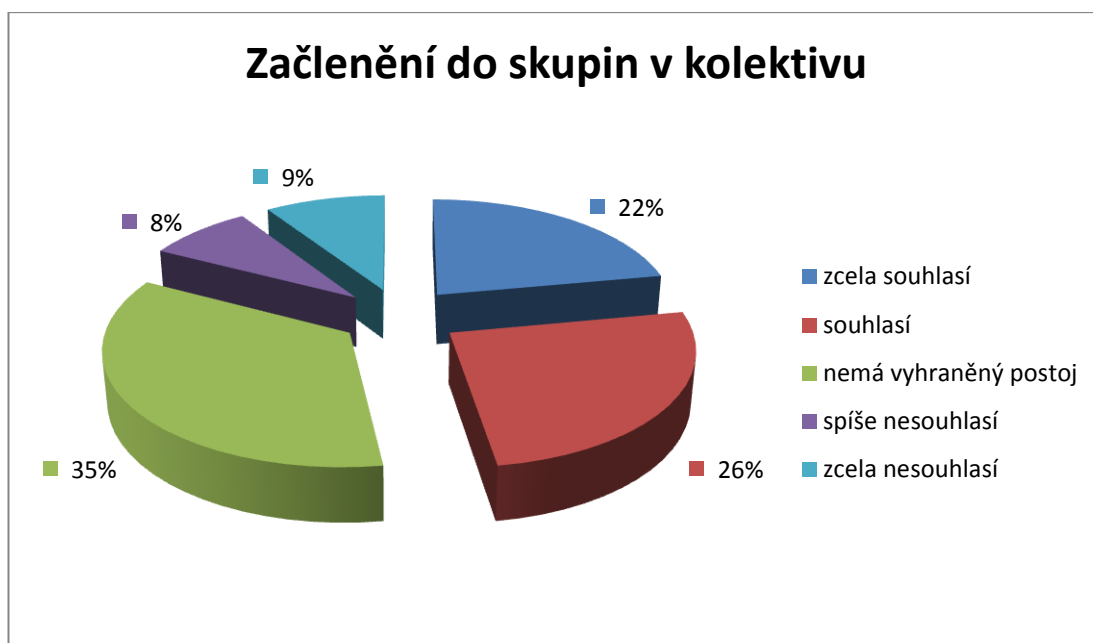
"Se spolužáky jiné národnosti se rád vídám i mimo školu". Tak zní otázka číslo osm. Z 86 dotázaných odpovědělo 21% (18 žáků), že s tímto tvrzením zcela souhlasí, se spolužáky jiné národnosti se tedy tito dotázaní rádi vídají i mimo školu, 25% (21 žáků) rovněž vyslovilo souhlas s touto tezí, nikoliv však volbou krajního bodového hodnocení. Velká část respondentů, celých 30% (26 žáků), zaujala k tomuto tvrzení neutrální stanovisko zaškrtnutím varianty, že nemá vyhraněný postoj. Menší zastoupení pak zůstává u negativního postoje, když 9% dotázaných (8 žáků) spíše nesouhlasí s tím, že by se rádi vídali se spolužáky jiné národnosti i mimo školu a nakonec 15% (13 žáků) toto odmítá zcela.

Graf č. 8: Ochota vídat spolužáka jiné národnosti i mimo školu.

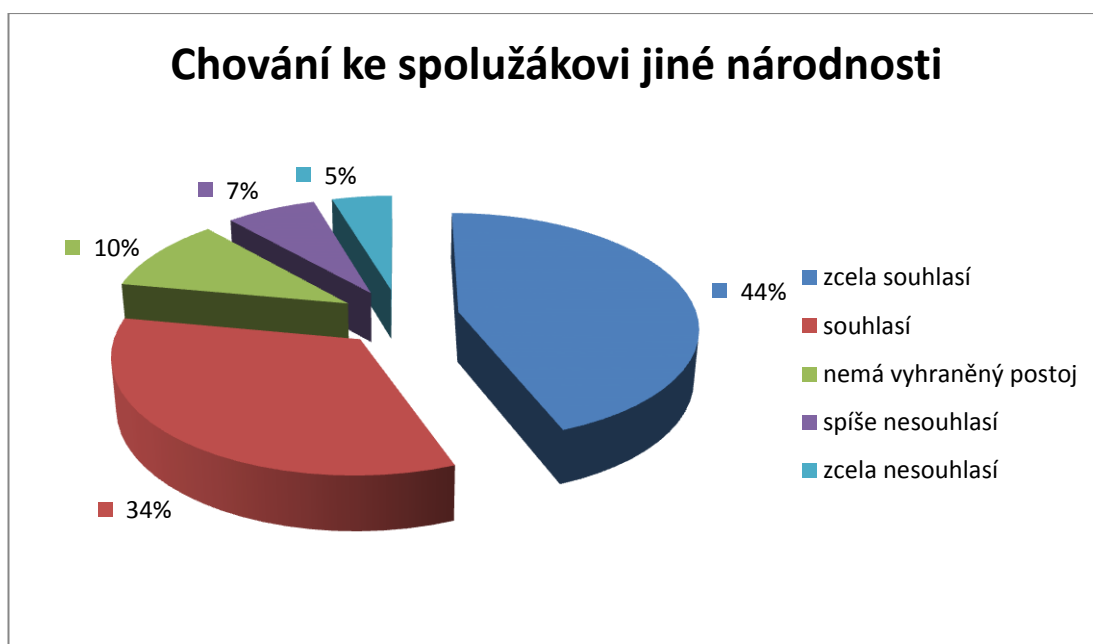
Otázka číslo devět zní "Spolužáci jiných národností raději vytvářejí skupiny se spolužáky stejných národností". Z 86 dotázaných odpovědělo 22% (19 žáků), že s tvrzením zcela souhlasí, 26% respondentů (22 žáků) pak vyslovilo souhlas s tvrzením, tedy podle názoru těchto dotazovaných spolužáci jiných národností raději vytvářejí skupiny se spolužáky stejných národností. Nevyhraněný postoj zaujalo 35% odpovídajících (30 žáků). Zbývajících 8% (7 žáků) resp. 9% (8 žáků) spíše nebo zcela nesouhlasí s tvrzením, že by spolužáci jiných národností raději vytvářeli skupiny se spolužáky stejných národností.

Graf č. 9: Začleněnost do skupin v kolektivu

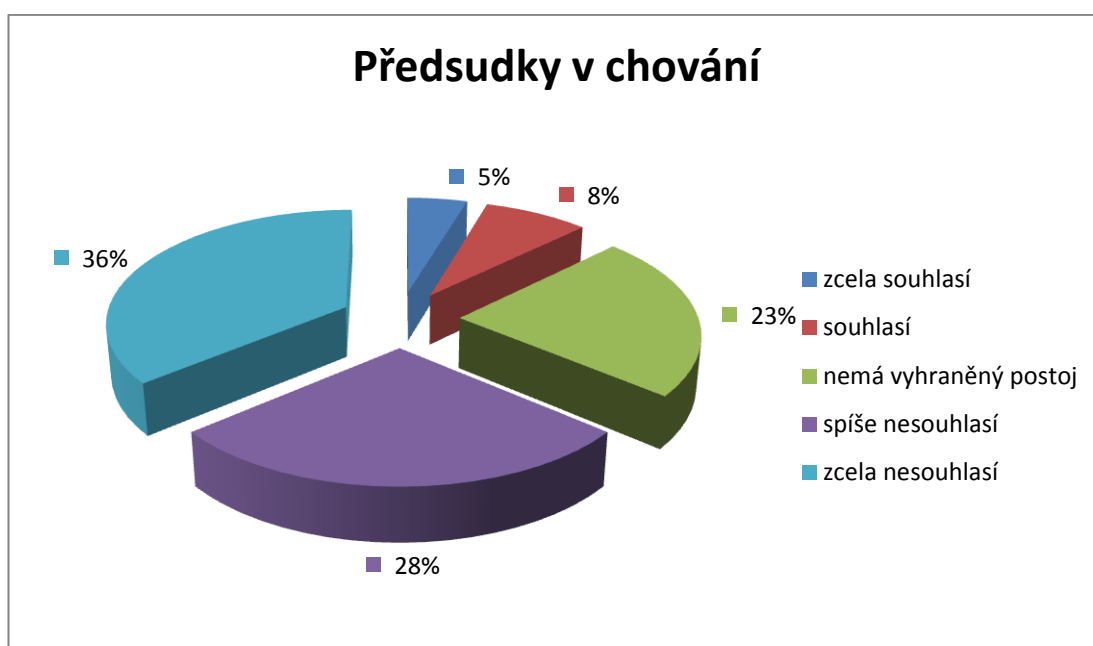
"Ke spolužákovi jiné národnosti se chovám stejně, jako kdyby byl stejné národnosti, jako já". Tak zní otázka číslo deset. Z 86 dotázaných odpovědělo 44% (38 žáků), že zcela souhlasí s tímto tvrzením a 34% (29 žáků) že s ním souhlasí, tyto dvě skupiny respondentů se tedy chovají ke spolužákovi jiné národnosti stejně, jako by byl stejné národnosti jako oni. Neutrální stanovisko zaujalo v tomto případě malé procento dotázaných a to 10% (9 žáků). Zbývající malá část respondentů odpověděla tak, že 7% (6 žáků) s tvrzením spíše nesouhlasí a 5% (4 žáci) zcela nesouhlasí s tím, že by se ke spolužákovi jiné národnosti chovali stejně, jako by byl ze stejné národnosti jako oni.

Graf č. 10: Odlišnost v chování ke spolužákovi jiné národnosti.

Otázka číslo 11 zní "Když přijde do třídy nový žák jiné národnosti, držím si od něj odstup, kvůli tomu, že o chování lidí jeho národnosti jsem vždy slyšel samá negativa". Z 86 dotázaných odpovědělo 5% (4 žáci), že s tímto tvrzením zcela souhlasí, 8% (7 žáků) pak vyslovilo souhlas prostý. Nevyhraněný postoj se objevil u 23% respondentů (20 žáků). Naopak 28% (24 žáků) s touto tezí spíše nesouhlasí a 36% (31 žáků) nesouhlasí zcela.

Graf č. 11: Předsudky ke spolužákům jiné národnosti.

7.2 Písemný souhrn výsledků výzkumu

Otázka číslo 1.: Z celkového počtu 86 žáků odpovědělo 25 z nich, že pro ně není při příchodu nového žáka do třídy vůbec podstatná jeho národnost, 30 respondentů souhlasilo s tvrzením, že jim je národnost jedno, 27 respondentů nemá vyhraněný názor a 4 spíše nesouhlasí s tímto tvrzením. Odpovědi žáků jasně ukázaly, že pro žáky není při příchodu nového žáka do třídy podstatná jeho národnost. Z celkového počtu respondentů se nenašel ani jeden žák, pro kterého by byla národnost spolužáka zásadní. Žádný s položenou otázkou zcela nesouhlasil. Touto otázkou jsem si zodpověděl, zda žáci mají předsudky k jiným národnostem. Podle odpovědí se dá říci, že děti určité předsudky mají, ale pro navázání kontaktu při příchodu nového žáka do třídy pro ně nehrají zásadní roli. V tomto případě bude záležet na samotném žákovi jiné národnosti a na jeho chování, zda jej spolužáci přijmou mezi sebe.

Otázka číslo 2.: Z 86 dotázaných žáků odpovědělo 20, že zcela souhlasí, dalších 25 žáků souhlasí, 25 žáků nemá vyhraněný postoj, 11 spíše nesouhlasí a 5 respondentů zcela nesouhlasí. Z těchto odpovědí se dá říci, že žáci jiné národnosti jsou ze strany většiny žáků vnímáni stejně, jako kdyby byli národnosti české. Poměrně vysoký počet však odlišnost žáka jiné národnosti ve třídě vnímá. Z této otázky nevyplývá, zda se tak děje v pozitivním nebo negativním smyslu.

Otázka číslo 3.: Z 86 oslovených odpovědělo 40, že zcela souhlasí, 30 žáků souhlasí a 16 nemá vyhraněný názor. V souvislosti s předchozí otázkou se dá říci, že žáci spolužáka jiné národnosti přijímají takového, jaký je a uvědomují si odlišnost jeho kultury. Tato otázka souvisí s otázkou číslo 6 a slouží společně jako kontrolní pro správnost vyplnění dotazníku. V otázce číslo 6 se ptám, zda se žáci zajímají o odlišnosti zvyků svých spolužáků z jiných národností. Vycházel jsem z logické myšlenky, kdy žák nemůže odpovědět, že "neví" o odlišnosti zvyků a tradic svých spolužáků jiné národnosti a přitom se o tyto odlišné zvyky a tradice "zajímat". Naštěstí žáci o dotazníku při jeho vyplňování skutečně přemýšleli a dotazníky byly vyplněny správně. Kontrolní otázka tedy splnila účel. Otázkou číslo šest jsem zjistil v souvislosti s touto otázkou, že žáci si odlišnost zvyků a tradic spolužáků jiných národností uvědomují, ale nijak se o ně nezajímají nebo jim jsou lhostejné.

Otázka č. 4.: Z 86 dotázaných 25 odpovědělo, že všichni spolužáci jsou začlenění do kolektivu a nikdo není vyloučený, 29 souhlasí, 18 žáků nemá vyhraněný postoj, 8 žáků spíše nesouhlasí a 6 zcela nesouhlasí. Na základě těchto odpovědí je patrné, že žáci jiné národnosti jsou zcela začlenění do kolektivu.

Otázka č. 5.: Z 86 dotazovaných odpovědělo 5 žáků, že zcela souhlasí s tím, že by spolužáka jiné národnosti rádi doučovali, 14 žáků souhlasí, 28 nemá vyhraněný postoj, 17 žáků spíše nesouhlasí a 22 dotazovaných zcela nesouhlasí. V tomto případě převládá počet žáků, kteří k tomuto nemají vyhraněný postoj. Rovněž je vysoké zastoupení žáků, kteří by žáka jiné národnosti doučovat nechtěli. Z této otázky tedy vyplývá, že by žáci o doučování spolužáka jiné národnosti neměli zájem a k této možnosti se staví spíše zamítavě.

Otázka č. 6.: Z 86 dotazovaných 5 žáků odpovědělo, že zcela souhlasí s tím, že se zajímá o odlišnosti zvyků svých spolužáků jiné národnosti, 21 žáků souhlasí, 24 nemá vyhraněný postoj, 15 žáků spíše nesouhlasí, 21 zcela nesouhlasí. Tato otázka slouží spolu s otázkou 6 jako kontrolní. Výsledkem vyplývajícím z odpovědí dětí je patrné, že zájem o zkoumání odlišnosti zvyků svých spolužáků jiné národnosti spíše nemají, nebo se k tomu staví tak, že pro ně tyto odlišnosti nejsou důležité.

Otázka č. 7.: Z 86 dotázaných odpovědělo 38 žáků, že nemají problém sedět se žákem jiné národnosti v lavici, 28 žáků souhlasí, 13 žáků nemá vyhraněný postoj a 7 žáků spíše nesouhlasí. Z odpovědí plyne, že žáci nemají problém sedět se žákem jiné národnosti v lavici. Ani jeden žák není zcela proti. Touto otázkou jsem chtěl opět ověřit začleněnost v kolektivu a ta se potvrdila.

Otázka č. 8.: Touto otázkou jsem si chtěl zodpovědět, zda mezi žáky a žáky jiných národností vznikají taková pouta, že se s nimi rádi scházejí i mimo vyučování. Z 86 dotázaných odpovědělo 18, že zcela souhlasí, 21 souhlasí, 26 žáků nemá vyhraněný postoj, 8 spíše nesouhlasí, 13 žáků zcela nesouhlasí. Přestože je patrné zastoupení, žáků, kteří se spolužáky jiných národností mimo vyučování nestýkají, tak z odpovědí vyplývá, že žáci se běžně kamarádí se spolužáky jiných národností a vznikají mezi nimi obvyklé přátelské vazby.

Otázka č. 9.: Z 86 dotázaných odpovědělo 19 žáků, že zcela souhlasí s tím, že spolužáci jiné národnosti raději vytvářejí skupiny se spolužáky stejných národností, 27 souhlasí, 30 žáků nemá vyhraněný postoj, 7 žáků spíše nesouhlasí, 8 zcela nesouhlasí. Touto otázkou jsem si zodpověděl otázku, zde je pro žáky jiných národností snadné se zapojit do kolektivu majority nebo se raději kamarádí se spolužáky stejné národnosti. Vzhledem k výsledkům předchozích otázek je výsledek této otázky překvapivý, avšak samozřejmě logický vzhledem k tomu, že každý se raději baví s lidmi, kteří jsou mu podobní a mají s ním více společného.

Otázka č. 10.: Z 86 dotázaných odpovědělo 38 žáků, že zcela souhlasí s tím, že ke spolužákovi jiné národnosti se chovají stejně, jako kdyby byl stejné národnosti, jako oni, 29 souhlasí, 9 žáků nemá vyhraněný postoj, 6 žáků spíše nesouhlasí, 4 zcela nesouhlasí. Z odpovědí je jasně vidět, že žáci přistupují ke spolužákům jiné národnosti až na výjimky bez nějakých zvláštních ohledů a stejně, jako k žákům stejné národnosti.

Otázka č. 11.: Z 86 dotázaných odpověděli 4 žáci, že zcela souhlasí s tím, že když přijde do třídy nový žák jiné národnosti, drží si od něj odstup, kvůli tomu, že o chování lidí jeho národnosti slyšeli vždy samá negativa. 7 žáků souhlasí, 20 žáků nemá vyhraněný postoj, 24 respondentů spíše nesouhlasí, 31 žáků zcela nesouhlasí. Touto otázkou jsem si chtěl ověřit, jestli žáci k novým spolužákům přistupují na základě předsudků. Z odpovědí vyplývá, že až na výjimky tomu tak není.

7.3 Vyhodnocení výzkumných otázek

Otázka č. 1

Je pro žáka při vybírání kamaráda z třídního kolektivu důležitá jeho národnost?

K ověření této otázky sloužila dotazníková tvrzení 1, 4, 7, 8, 9. Pro většinu žáků není národnost ve výběru kamaráda z třídního kolektivu důležitá. Žáci vytvářejí se svými spolužáky z jiných národností klasické přátelské vazby.

Otázka č. 2

Mají žáci ke spolužákům z jiné národnosti předsudky?

K ověření této otázky sloužily dotazníková tvrzení 1, 2, 10, 11. Vyhodnocením bylo zjištěno, že mezi některými žáky předsudky jsou, avšak nejsou pro ně prioritní a názor si dělají až dle chování daného žáka v kolektivu.

Závěr

Multikulturalismus je u nás poměrně mladým tématem, přesto u nás začíná být čím dál více aktuální. Soužití našich a cizích státních příslušníků je narušeno předsudky, které negativně ovlivňují vzájemné vztahy. Tyto předsudky silně zvětšují i imigrační problémy v okolních zemích Evropy, kde v souvislosti s nimi propukají časté nepokoje a násilnosti. Rovněž u nás je mezi příslušníky jiných národnostních a etnických skupin vysoká kriminalita. Bohužel toto vnímají i žáci základních škol a může to prohlubovat jejich předsudky k jiným národnostním nebo etnickým skupinám. Otázkou předsudků jsem se blíže zabýval ve třetí kapitole práce, kde vysvětluji vznik a vývoj postojů, stereotypů a předsudků, které ovlivňují toto soužití. Pro přiblížení interkulturních rozdílů nejčastěji zastoupených národnostních skupin jsem poskytl poměrně podrobný vhled do jejich kulturních specifik a odlišností ve čtvrté části práce. Ze skupin, kterými jsem se zabýval, jsou dle mnou zjištěných informací nejvíce kulturně odlišní Vietnamci, což souvisí mimo jiné i s geografickou vzdáleností země jejich původu. Oproti tomu Slováci a Ukrajinci jsou nám kulturně velmi blízcí, což je dáno zejména společnou slovanskou historií.

Druhá část je věnována výzkumu, který byl prováděn formou dotazníku o celkem čtrnácti otázkách. Dotazník se skládá z 3 doplňkových otázek a 11 hlavních. Výsledky výzkumného šetření je nutné považovat za pouhou sondu provedenou na omezeném vzorku respondentů.

Uvedený výzkum zkoumá obecně postoje žáků základních škol ke spolužákům z jiných etnických a národnostních skupin. Nezkoumá tedy postoje žáků ke konkrétním národnostním a etnickým skupinám. Rovněž tyto postoje neobjasňuje. Toto vidím jako předmět dalšího možného výzkumu.

Z provedeného výzkumu bylo zjištěno, že žáci jiné národnosti jsou bez větších problémů začleněni do většinového kolektivu, žáci k nim přistupují stejně jako ke spolužákům stejné národnosti. Jejich národnost, kulturní odlišnosti a zvyklosti nejsou překážkou pro vznik obvyklých přátelských vazeb. Stereotypy a předsudky oproti dospělé populaci u žáků nijak významně neovlivňují jejich postoje. Zatím je pro ně důležitější vlastní zkušenost a povahové a charakterové rysy každého spolužáka jiné národnosti nebo etnické skupiny, což je patrné z výsledků mého výzkumu.

Přínos mé bakalářské práce spatřuji ve zjištění postojů žáků základních škol ke spolužákům z jiných národnostních nebo etnických skupin. Zároveň může sloužit jako souhrn informací pro pedagogy, kteří se zabývají tematikou multikulturní výchovy a postoji žáků. Výsledky výzkumu budou předány zástupkyni ředitele školy, kde byl výzkum proveden, aby mohl sloužit pro další potřebu školy.

Seznam použité literatury a zdrojů

Knihy

BAKALÁŘ, Petr. *Tabu v sociálních vědách*. 1. vyd. Praha: Votobia, 2003, 343 s. ISBN 80-722-0135-2.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. ISBN 978-80-7315-185-0.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, 774 s. ISBN 978-807-3675-691.

HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie Přel. I. Štěpaníková*. 1.vyd. Praha: Portál, 1998, 165 s. ISBN 80-717-8198-3.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

LINHART, Jiří. *Velký sociologický slovník: II. svazek P-Z*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s.749-1627. ISBN 80-7184-310-5.

MOREE, Dana. *Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*. Praha: Člověk v tísní, 2008, 109 s. ISBN 978-808-6961-613.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009, 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001, 98 s. ISBN 80-211-0372-8.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 80-736-7709-1.

PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Triton, 2011, 167 s. ISBN 978-807-3875-022.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008, 273 s. ISBN 978-80-7367-182-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2004, 356 s. ISBN 80-246-0841-3.

Internetové zdroje

Česká republika. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: z.č. 561/2004 Sb. *O předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>

Česká republika. Ministerstvo vnitra: *Zákon č. 326/1999 Sb. O pobytu cizinců na území České republiky*. In:2014. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/dokumenty/zakon-c-161-2006-sb-kterym-se-meni-zakon-c-326-1999-sb-o-pobytu-cizincu-na-uzemi-ceske-republiky-a-o-zmene-nekterych-zakonu-ve-zneni-pozdejsich-predpisu-a-nektere-dalsi-zakony>

Český statistický úřad. *Mateřské, základní a střední školy, konzervatoře, vysoké školy - studující cizinci 2003/04 - 2012/13*, In: 2014. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/11292/23225698/c06r01.pdf/b5788761-5e58-4045-a1bf-37604794a2f5?version=1.0>

Český statistický úřad. *Počet cizinců v ČR - předběžné čtvrtletní údaje, 2004/06 - 2014/12*. Dostupné z:

https://www.czso.cz/documents/11292/27320905/c01R02_2014.pdf/3b585b83-c8a2-4794-8090-404c35212019?version=1.0

Český statistický úřad. *Slovenská menšina v ČR a česká menšina v SR - 2011*. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/csu/czso/slovenska-mensina-v-cr-a-ceska-mensina-v-sr-2011-3im1a4m02x>

Český statistický úřad. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Obyvatelstvo podle věku, pohlaví a národnosti*. In: 2014. Dostupné z:

<http://vdb.czso.cz/slhbvo/>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Metodika práce s žáky - cizinci na základních školách*, In: 2012. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/metodika-prace-s-zaky-cizinci-na-zakladnich-skolach>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Národní vzdělávací program (Bílá kniha)* Dostupné z:

<http://www.vzdelavani2020.cz/narodni-program-vzdelavani-cr-bila-kniha.html>

Vláda České republiky. *Vláda ČR (c) 2009-2013* dostupné z:
<http://icv.vlada.cz/cz/dalsi-reformy/novy-obcansky-zakonik-91092/>

Výzkumný ústav pedagogický v Praze. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání - Pomůcka na pomoc učitelům* (aktuální znění k 1.9.2010). dostupné z:
<http://www.nuv.cz/file/318/>

Asimilování.cz, *Slováci* Dostupné z:

<http://www.asimilovani.estranky.cz/clanky/narodnosti-v-cr/Slovaci.html>

Příloha 1 - dotazník

Dobrý den, jmenuji se Ladislav Hampl a jsem studentem Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Prosím vás o vyplnění níže uvedeného dotazníku, přičemž vaše odpovědi budou sloužit k vyhodnocení praktické části mé bakalářské práce. Dotazník je anonymní, proto se nepodepisujte. Výsledky budou sloužit čistě pro mou potřebu. Děkuji vám předem za ochotu.

Nejprve zakřížkujte správnou odpověď na následující tři otázky:

Jsem žák:

6. třídy 7. třídy 8. třídy 9. třídy

Jsem:

Dívka chlapec

Všichni moji spolužáci jsou stejné národnosti, jako já:

ano ne

Dále následuje samotný dotazník. Pod každou otázkou je tabulka s číslicemi od 1 do 5, kdy zakřížkováním známkuje jako ve škole:

1 - zcela souhlasím

2 - souhlasím

3 - nemám vyhraněný postoj

4 - spíše nesouhlasím

5 - zcela nesouhlasím

1) Když do třídy přijde nový spolužák, je mi jedno, jestli je stejné nebo odlišné národnosti, jako já.

Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím

2) Žáky z jiné národnosti nevnímám ve třídním kolektivu odlišně.

Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím

3) Vím, že spolužáci jiné národnosti mají odlišné zvyky a tradice.

Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím

4) Všichni spolužáci jiné národnosti jsou začlenění do kolektivu, nikdo není vyloučený.

Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím

5) Rád bych doučoval svého spolužáka jiné národnosti.

Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím

6) Zajímám se o odlišnosti zvyků svých spolužáků z jiných národností.

Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím

7) Ve třídě nemám problém sedět v lavici se spolužákem jiné národnosti.

Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím

8) Se spolužáky z jiných národností se rád vídám i mimo vyučování.

Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím

9) Spolužáci jiných národností raději vytvářejí skupiny se spolužáky stejných národností.

Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím

10) Ke spolužákovi jiné národnosti se chovám stejně, jako kdyby byl stejné národnosti, jako já.

Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím

11) Když přijde do třídy nový žák jiné národnosti, držím si od něj odstup, kvůli tomu, že o chování lidí jeho národnosti jsem vždy slyšel samá negativa.

Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím

Děkuji za vyplnění ☺